

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Kompletní rodina jako základ spokojenosti dítěte

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracovala:
Tat'ána Machová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Kompletní rodina jako základ spokojenosti dítěte“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze jsou totožné.

V Brně dne 3. dubna 2012

.....

Tat'ána Machová

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za jeho cenné rady, podporu a vstřícnost, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Zároveň bych chtěla poděkovat svému manželovi Vítězslavu Machovi za pomoc s úpravou práce po technické stránce. A také svým dcerám Anetě a Dominice za morální podporu a pomoc, které si velice vážím.

Tat'ána Machová

Obsah

Úvod	2
1 Rodina	4
1.1 Dělení, typy a funkce rodiny	4
1.2 Vliv původní rodiny	5
1.3 Úplná rodina.....	8
1.4 Neúplná rodina	10
2 Krize v manželství.....	15
2.1 Vznik krize	15
2.2 Vztahy mezi manželi.....	17
2.3 Možnosti řešení krize	18
3 Rozvod manželství	21
3.1 Důsledky rozvodu	21
3.2 Vliv rozvodu na dítě.....	23
3.3 Porozvodová situace	25
4 Výchova dítěte	27
4.1 Volná výchova	28
4.2 Přísná výchova	29
4.3 Demokratická výchova	30
5 Strukturovaný rozhovor.....	33
5.1 Matky po rozvodu s dítětem ve vlastní péči	34
5.2 Matky žijící s manželem a dětmi	39
5.3 Celkový závěr rozhovoru	43
Závěr	45
Resumé.....	47
Anotace.....	49
Seznam použité literatury	50

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je „Kompletní rodina jako základ spokojenosti dítěte“. Zvolila jsem si jej proto, že kolem sebe stále častěji vídám manželství, která se rozpadají. Velmi často spolu žili dlouhá léta v relativním souznění a najednou je všechno jinak. Nevraživost, hádky, osočování se navzájem. Pravdou je, že co se děje uvnitř rodiny, ví pouze její členové a navenek mohou působit jako sehraný pár a šťastná rodina. Že tomu tak ve skutečnosti není, ví jen oni a jejich děti. A právě tyto děti hádky rodičů a jejich rozvod velice intenzivně prožívají. Vždyť úplná rodina pro ně vždycky znamenala jistotu a bezpečí. Často neví, co si s novou situací počít a jak se s ní vyrovnat. Je to pro ně velmi těžké období, kterým musejí projít, a není výjimkou, kdy se za rozpad rodiny sami obviňují. Také, zvláště mladší děti, žijí dlouho v naději, že se přece jen rodiče k sobě vrátí a budou žít všichni pohromadě jako dřív. Nedokáží si připustit myšlenku, že maminka a tatínek už nebudou spolu.

Také rodiče bývají zabráněni do svých rozvodových sporů natolik, že své dítě přestávají vnímat. Nebo naopak, což je ještě horší, si jej vzájemně přetahují každý na svou stranu. Jindy naopak chtějí své dítě od rozvodových sporů uchránit, a tak jej informují jen minimálně. Jako by nevěděli, že i malé batole dokáže vycítit, že se něco děje, že není vše v pořádku. Dítě je mnohem vnímavější, než si my dospělí myslíme. Proto je třeba mu vše vysvětlit a snažit se o to, aby pokud možno pochopilo, proč se tak děje, že ono za to nemůže a že vždy bude snaha se dohodnout tak, aby strádalo co nejméně.

Že rozvod nemá vítěze, ale jen poražené, o tom není pochyb. Jizvu na duši z této události si nenesou pouze partneři, ale a to především i jejich děti. Jednou třeba také uzavřou sňatek, založí rodinu a vzniklé problémy, které nastanou, mohou řešit příkladem svých rodičů. Nebo naopak si uvědomí, jaké stísněné pocity jako děti díky rozvodu prožívaly a budou dělat vše pro záchranu manželství. Můžeme se jen domnívat, kterou možnost si zvolí. Je to těžké, když chybí správný příklad při řešení manželských krizí.

Proto se ve své práci chci mimo jiné zmínit i o krizi, která v různé intenzitě postihne časem všechna manželství. Pokud ji není možno předejít, je třeba ji řešit a to dřív, než se prohloubí do fáze, kdy se začíná uvažovat o rozvodu.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zdali kompletní rodina dává záruku spokojenosti dítěte, nebo je to ovlivněno více faktory, které jsou pro spokojenost dítěte důležitější. O které faktory se konkrétně jedná? Dostatek času, který je dítěti věnován, jeho výchova, dostatečné citové zázemí, vztah mezi rodiči, finanční situace rodiny apod.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části se nejdříve zaměřím na rodinu, na dělení, typy a funkce rodiny. Dále chci popsat důležitost původní rodiny, která ovlivňuje budoucí život partnerský, manželský i rodičovský. Také se zmíním o úplné rodině, jaká je její současná podoba. První kapitolu uzavírám problematikou neúplné rodiny. Závěrem se chci ještě okrajově zmínit o rodině doplněné a také zdůraznit vliv pozitivní komunikace na harmonii v rodině.

Ve druhé kapitole se budu zabývat manželskou krizí, jejím vznikem, příčinami, a také úzkou souvislostí se vztahem mezi manželi. Na závěr této kapitoly uvedu možnosti řešení této krize.

Ve třetí kapitole se dostávám k rozvodu, jako důsledku vyvrcholení manželské krize. Jaký má rozvod dopad na partnery a vliv na dítě. A také se zde mimo jiné zmíním o porozvodové situaci, kdy je zapotřebí se postupně smířit s tím, že rodina už není kompletní.

Ve čtvrté, závěrečné kapitole teoretické části se soustředím na výchovu dítěte v rodině, jako důležité součásti formování osobnosti a socializace.

V teoretické části bakalářské práce použiji metodu obsahové analýzy dostupných materiálů týkajících se mého tématu s využitím vlastních myšlenek a názorů.

Praktická část bude obsahovat kvalitativní výzkum. Jedná se o strukturovaný rozhovor, který bude zaměřen na dvě skupiny matek. Na matky po rozvodu s dítětem ve vlastní péči a na matky žijící s manželem a dětmi. Formou pevně daných otázek se budu snažit zjistit, zdali si myslí, že jejich dítě je spokojené. Jestli odpovědi na tyto otázky jsou podobné, nebo se ve svých názorech rozcházejí.

I.

Teoretická část

1 Rodina

„Není na světě nic horšího, než nenáviděný domov. Být šťasten ve styku s jinými lidmi, to je přirozené, ale být nešťasten doma, to přirozené není“ (Blaise Pascal)¹

Každý z nás touží po šťastné rodině. Někteří v takové vyrůstali a chtějí ji dopřát i vlastním dětem. Jiní ji sami nepoznali a rádi by takovou založili. Zdali se to podaří, záleží na mnoha okolnostech.

Právě problematikou rodiny a tím, co ji může ovlivňovat, se chci zabývat v teoretické části bakalářské práce.

1.1 Dělení, typy a funkce rodiny

Rodinu dělíme:

- na **nukleární**, tvořenou rodiči (rodičem) a dětmi,
- na **rozšířenou** o blízké příbuzné (prarodiče, tety, strýce a ostatní),
- na **orientační**, v níž vyrůstá jedinec jako dítě,
- na **prokreační**, kterou pak sám zakládá.

Podle funkcí, které má plnit, dělíme rodinu:

- na **funkční**, jsou zde přiměřeně plněny všechny funkce,
- na **problémovou** i přes občasné porušení plnění jedné či více funkcí, není vážněji narušen život rodiny, ani vývoj dítěte,
- na **dysfunkční**, vážně narušuje socializační proces dítěte, dochází k vnitřnímu rozkladu rodiny,
- na **afunkční**, znamená neschopnost rodiny zabezpečit základní potřeby a je nutno dítě umístit do náhradní rodinné péče.²

¹ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. 3. vyd. Praha: Portál, 2007, 108 s. ISBN 978-80-7367-272-0, s. 129.

² Kraus, B., Sýkora, P. Sociální pedagogika I. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 33.

Z hlediska typologie rodin rozlišujeme rodinu:

- **úplnou**, tvořenou rodiči s alespoň jedním dítětem,
- **neúplnou**, při odchodu jednoho partnera od rodiny z důvodu rozvodu, rozchodu, nebo úmrtí. Patří sem i svobodná matka s dítětem;
- **doplňenou** o partnera, který s rodinou dosud nežil.

Základní funkce rodiny z hlediska sociální psychologie:

- **biologicko-reprodukční**, znamená, že rodiče mají funkci plodit děti,
- **ekonomicko-zabezpečovací**, rodina se stará, aby děti byly ekonomicky zabezpečené. Neměla by však převažovat nad funkcí emocionální;
- **emocionální**, jedná se o sdílení pocitů s dítětem. Naučit je pocity vyjadřovat a mluvit o nich;
- **socializačně výchovná**, znamená vychovávat dítě tak, aby si bylo jisté v prostředí, kde se pohybuje. Jak mezi jinými dětmi, tak ve společnosti druhých dospělých.³

1.2 Vliv původní rodiny

Rodina je základní institucí, která člověka ovlivňuje po celý život. Je primárním socializačním činitelem, formuje jeho osobnost od narození, podílí se na rozvoji komunikace, uspokojuje jeho základní potřeby a stává se vzorem.

„Dítě si ovšem z původní rodiny nepřináší pouze obraz izolovaného rodičovského vzoru. Dítě rovněž sleduje rodiče v interakci se všemi členy širší rodiny i s osobami nepříbuznými. Může si tedy vtisknout do paměti celé scénáře, v nichž má obvykle přidělenou roli, s níž se ztotožnilo.

Odtud byla odvozena hypotéza, že rozdělení moci v původní rodině, určuje ideální rozdělení moci v rodině, kterou člověk založí. Pochází-li někdo z rodiny, ve které měla hlavní slovo matka a otec se podroboval, očekává stejné doplňování rolí i ve svém manželství. Očekávání se nemusejí týkat jen rozdělení moci, ale může jít i o způsob zacházení s emocemi, způsob zacházení s konflikty apod.“⁴

³ Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010, 179 s. ISBN 978-80-247-3181-0, s. 12.

⁴ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: Slon, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8, s. 56.

Mnozí odborníci upozorňují na skutečnost, že při volbě životního partnera je důležité nejen poznat jeho samotného, ale i jeho původní rodinu. Rozdělení rolí v této rodině a vztahy v ní partner často kopíruje, neboť zde vyrůstal.

„Vliv rodiny orientační na rodinu prokreační je nepochybný, dítě se chová podle rodičovského vzoru. Napodobuje rodiče stejného pohlaví – syn otce, dcera matku. Proces identifikace s rodičem však probíhá jednoduše jen tam, kde se dítě s rodičovským vzorem ztotožnit mohlo a chtělo. Rodič je nejen bytost milující, ale i autorita. S laskavým, vstřícným rodičem se dítě ztotožní snadněji, než s rodičem odmítavým, neinteresovaným, trestajícím. Věc je komplikovanější o to, že obdivovanou kvalitou rodiče může být i jeho moc a síla a to zejména u otců. Z empirických výzkumů se přesto zdá, že rodičovská laskavost a loajalita jsou faktory nejsilněji ovlivňující přijatelnost rodiče jako vzoru, jen u chlapců zvyšuje otcova přísnost jejich agresivitu a maskulinitu.“⁵

Tito chlapi bývají pak často v partnerských a manželských vztazích velmi dominantní, což může harmonii soužití narušovat.

Podle Plzáka se jedná o tak zvanou virtuální dominanci. Kdy je snaha o všem rozhodovat, prosazovat výhradně své návrhy, neustupovat. Prostě vynucovat si, že jsem pánem, ač jím nejsem.⁶

Nelze zde opomenout fakt, že v dnešní době se rozvádí téměř každé druhé manželství, což velmi znesnadňuje dětem žijícím pouze s jedním rodičem, aby si našly onen odpovídající vzor, se kterým by se mohly identifikovat. Proto je třeba udržovat kontakt s rozšířenou rodinou, kde může figurovat v zastoupení například vzor strýce, dědečka apod.

Nepochybně je to důležité i z toho pohledu, že je možno dítěti ukázat model vztahů k rodičům.

„Bez babiček a dědečků totiž rodina není úplná. I když bydlí daleko a navštěvují se jen občas, do rodiny prostě patří. Prarodiče totiž hrají v životě dítěte významnou roli. Pochopitelně vždy velmi záleží na okolnostech, například na množství jejich volného času (mnoho prarodičů je dnes ještě v produktivním věku, chodí do práce, mají vlastní aktivity a jejich vztah k vnukům je jiný než tomu bývalo dřív) a na jejich vztazích s rodiči dítěte.“⁷

⁵ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: Slon, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8, s. 55.

⁶ Plzák, M. Jak dál...?. 1. vyd. Praha: Troja, 1999, 117 s. ISBN 80-902428-1-2, s. 17.

⁷ Špatenková, N. Jak řeší rodinné krize moderní žena. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 142 s. ISBN 80-247-1567-8, s. 35.

Rodina, z níž člověk pochází, hraje jednu ze zásadních rolí. To dokládá i fakt, že více jak polovina z patnácti faktorů zvyšujících rizikovost manželství dle Plaňavy přímo souvisí s původní rodinou partnerů.

„Rizika soužití i adaptační potíže v manželství se zvyšují, jestliže:

- 1. Prostředí původních rodin partnerů se od sebe výrazně liší co do úrovně vzdělání, životního stylu, socio-ekonomického statutu a náboženské víry.*
- 2. V rodičovských rodinách partnerů jsou neslučitelné modely rodových rolí; například jeden pochází z rodiny s tradičně patriarchálním nebo matriarchálním rozdělením rolí, kdežto druhý z egalitářské dvoukariérové rodiny s výraznými profesními aspiracemi obou rodičů.*
- 3. Manželství rodičů je snoubenci percipováno jako nestabilní, nevydařené.*
- 4. Jeden či oba považují své dětství a nebo dospívání za mimořádně strastiplné a nešťastné období.*
- 5. U jednoho, případně u obou přetrvávají dlouhodobě konfliktní až nepřátelské vztahy s jedním z rodičů.*
- 6. Jeden či druhý je výrazně emočně závislý na jednom z rodičů.*
- 7. Rozhodujícím motivem k uzavření manželství je přání co nejrychleji odejít z rodičovského domova.*
- 8. Určujícím motivem sňatku je nechtěná gravidita.*
- 9. Jeden či oba usilují vstoupit do manželství bezprostředně po nějakém velkém životním zklamání, zejména po „milostné havárii“.*
- 10. Svatba se má konat bez přítomnosti rodičů a navzdory jejich přetrvávajícímu odporu.*
- 11. Rozhodnutí vzít se nastalo po známosti, která trvala méně než půl roku.*
- 12. V den svatby je ženichovi méně než 20 let a nebo nevěstě méně než 18 let.*
- 13. Jeden nebo druhý uzavírají první sňatek ve věku od 35 let výše.*
- 14. Věkový rozdíl činí 15 a více let.*
- 15. U jednoho či obou se projevují abnormní až psychopatické rysy osobnosti (paranoidita, nezdrženlivá agresivita, drogová závislost, sklon k parazitnímu stylu života a další).“⁸*

⁸ Plaňava, I. Manželství a rodiny. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2, s. 194, 195.

Vliv původní rodiny je tedy zřejmý a zásadní. Ať se to týká vztahů mezi partnery, jejich rozdělení rolí, jak spolu komunikují, jakým způsobem vychovávají své děti a také, jak jim svou náklonnost a lásku dávají najevo. To vše totiž vnímali a zažívali coby děti a tyto způsoby chování vědomě, či nevědomě přenáší do vlastních rodin. Což je také jeden z vlivů, který bude určovat, zdali jejich děti budou šťastné a spokojené.

1.3 Úplná rodina

Úplnou rodinu tvoří rodiče s alespoň jedním dítětem. Neznamená to však, že se jedná pouze o rodiče, kteří jsou manželé. V dnešní době je téměř běžné, že mnoho partnerů zakládá rodinu a vychovává děti bez toho, aniž by spolu uzavřeli sňatek. Co je důvodem tohoto trendu, se dá jen spekulovat. Dle mého názoru v tom hraje roli i skutečnost, že případný odchod od rodiny není komplikován rozvodem. Je jednodušší se rozejít, ale je třeba si uvědomit, že dítě tím trpí stejně. Rozdíl mezi rozchodem a rozvodem rodičů pro něj není téměř žádný.

Životní tempo se dnes natolik zrychluje a podmínky kolem nás se mění mnohem častěji než kdy dřív. To vše se odráží i v současné rodině, například:

-, Růst zaměstnanosti žen i mužů - také jejich pobyt v pracovním procesu – v dnešní době rodiče stráví daleko více času v práci, než tomu bylo dřív. V některých případech je tento růst především ze strany muže, žena v určitých letech plní funkci ženy a matky v domácnosti, později se vrací do pracovního procesu.

- Růst vzdělanosti žen.

- Stírání rozdílů mezi mužskou a ženskou rolí.

- Omezení časového prostoru kontaktů rodičů a dětí – děti nejsou tak často s rodiči, mnohé jejich zodpovědnosti zastávají prarodiče nebo někdo jiný nebo jsou v tom děti ponechány samy (chození na kroužky, vyzvedávání ze školy).

- Činnosti, které dřív dělala a vykonávala rodina, se posunují do společenských služeb (čistírna, prádelna, mandlovna, jídelny, školní družiny, jesle, mateřské školy...).

- *Omezení vícegeneračních vztahů – v dnešní době nežijí tak jako dřív rodiny pospolu s prarodiči, děti tedy nevidí, jak se jejich rodiče starají o svoje rodiče, nemají zkušenost s těmito vztahy nebo jen omezeně.*

- *Migrace obyvatel z venkova do měst nebo do satelitních městeček.*

- *Velký technický rozvoj (tím se omezují mezilidské vztahy), dítě je zvyklé používat internet, mail, icq, skype... Protože s protějškem nekomunikuje přímo – pošle zprávu na facebooku – čeká mnohdy dlouhou dobu, kdy mu přijde odpověď. Bere tuto možnost v mnoha případech jako normu, v danou chvíli však s druhou osobou nemluví, mohou se omezovat jeho komunikační schopnosti.*

- *Snížení vlivu náboženství (možný úpadek morálky).⁹*

Jak je patrné tradiční pojetí rodiny se proměnilo a je otázkou do jaké míry se ještě proměnit do budoucna může, aniž by to rodinu zcela rozložilo. Mnoho se hovoří o tom, že dochází ke krizi rodiny. Pravdou je, že rodinné vazby už nejsou zdaleka tak pevné a individualismus, který dnes ve společnosti panuje, tuto pevnost ještě oslabuje. Také nároky, které jsou na člověka kladeny, jsou příliš vysoké na to, aby bylo dostatek času a energie věnovat se plně rodině.

Podle Guráňa jsou charakteristické znaky současné rodiny tyto:

„1. Na rodinu se kladou příliš vysoké nároky a očekávání (individuální i celospolečenské).

2. Většina problémových a negativních jevů v rodině není projevem „krize rodiny“, ale projevem přetížení rodiny.

3. Stát si musí uvědomit, že nemůže očekávat mnoho tam, kde málo investuje.¹⁰

Je realitou, že porodnost v našem státě klesá a stále více rodin se dostává do finančních problémů, což této klesající demografické křivce jenom nahrává. Ale tato skutečnost se projevuje ve všech vyspělých státech.

„Rodiče s dětmi mají ve skutečnosti jen čtyři prosté potřeby: užít se, mít kde bydlet, mít jeden pro druhého čas, aby mohli posilovat svoje manželství a mít možnost pečovat o své dítě. Ač jsou tyto potřeby jednoduché, přesto vyžadují čas a peníze a dnes se nám občas nedostává ani jednoho. Životní styl, kterým žije celá naše společnost, se příliš neosvědčil.“¹¹

⁹ Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 179 s. ISBN 978-80-247-3181-0, s. 11.

¹⁰ Bakošová, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 1. vyd. Bratislava: Public Promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3, s. 88.

¹¹ Biddulph, S. Tajemství výchovy šťastných dětí. 2. vyd. Praha: Portál, 2006, 133 s. ISBN 80-7367-184-0, s. 98.

Ač se rodina a poměry v ní mění, zůstávám optimistou v tom duchu, že i v minulosti se musela rodina potýkat s různými problémy a vždy byla snaha je řešit. Neboť a to věděli už naši předkové, rodina je místo, kam se člověk vrací, kde může být sám sebou a má pro co žít.

„Dávná, novější i současná usilování pochopit, vysvětlit a případně změnit to, co i jak se děje s lidmi, v lidech i mezi nimi, žijí-li spolu v malé intimní skupině zvané rodina, nevyvěrá jen z lidské potřeby poznávat, nýbrž i z toho, že jde o sféru osobně významnou, prožívanou a též důležitou z pohledu makrosociálního. Navíc je tu archetypální lidská touha překlenout prostor mezi realitou a ideálem. Rozdíl mezi skutečností a snem může být větší nebo menší, někdy propastný.“¹²

Každý z nás touží žít v harmonické rodině. To znamená v rodinném prostředí, kde vládne klidná atmosféra, uvolněná a věcná komunikace, vřelost a empatie. Není pochyb o tom, že dítě žijící v této pohodové rodině je spokojené.

Ovšem dítě může vyrůstat v rodině disharmonické, kde jsou časté hádky, citový chlad a celkový nesoulad. To se samozřejmě projevuje i v jeho chování a prožívání.

1.4 Neúplná rodina

Má mnoho podob. Od separovaného žití, kdy odchází od rodiny jeden z partnerů, přes rozvod, až po úmrtí partnera. Do neúplné rodiny se také zahrnuje samotná matka s dítětem. Každá z těchto podob s sebou nese jisté zklamání a smutek, určité náročné období, kterým museli členové těchto rodin projít, včetně dětí.

„Odloučení a odchod jsou spojeny s bolestí – zvláště, když se rozcházejí rodiče. Taková situace představuje pro dítě obrovskou zátěž zejména tehdy, když partneři dítě využívají pro své zájmy, používají dítě jako prostředek nátlaku:

- Děti cítí spoluvinu na rozchodu.
- Děti se stávají nárazníkem mezi odděleně žijícími rodiči, musejí snášet citové údery, které ve skutečnosti patří druhému z partnerů.

¹² Plaňava, I. Manželství a rodiny. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2, s. 18.

- Rodiče uzavírají s dítětem koalici, což dítě nadměrně zatěžuje.

- Rodiče před dětmi vzájemně soutěží, zacházejí bezstarostně s jejich loajalitou.

Děti potřebují čas, aby si na rozchod rodičů zvykly a přiblížily se odloučeně žijícím rodičům.

Lze stanovit čtyři fáze zpracování rozchodu rodičů:

- Zpočátku dítě rozchod nepozoruje, protože ho rodiče zamlčují nebo jen matně naznačují. Teprve postupně začíná chápat jeho konečnou platnost. Tím začíná vlastní fáze smutku.

- Děti se brání – většinou prudkými reakcemi. Zlost se projevuje poruchami spánku, upínáním se na rodiče, strachem, že odejde i druhý z rodičů, psychosomatickými obtížemi.

- Některé děti si idealizují toho z rodičů, který odešel. Prání splývají se skutečností, děti vidí na této osobě jen to dobré. V této fázi děti někdy stavějí rodiče proti sobě nebo se je pokoušejí svést znovu dohromady.

- Nakonec přijde fáze opětovného přiblížení. Dítě akceptuje rozchod rodičů a plodně se s ním vypořádá.¹³

Rozchod i rozvod rodičů jsou pro dítě mimořádně zátěžovou situací. Je těžké si představit, že otec či matka, se kterou dítě žilo od narození, odchází. Že už ji nebude vídat každý den, jak bylo zvyklé, ale bude všechno jinak. Každé dítě se s touto situací vyrovnává různě i různě dlouho. Některé se uzavře do sebe do svého vnitřního světa, kam nikoho nevpustí. Jiné naopak vyjadřuje své zklamání vztekem a agresí. Je třeba dětem v tomto nelehkém období pomoci a ulehčit jim najít si znovu cestu k oběma rodičům i přesto, že odchod jednoho z nich mohou brát zpočátku jako zradu.

„Když se manželé rozvedou, obvykle se pak před dětmi nezmiňují o tom, že se měli kdysi velice rádi a že se na toto dítě velice těšili. Nedělají jeden o druhém zmínky, z nichž vane náklonnost, láska, úcta. A právě tyto pozitivní drobnosti jen tak mimochodem a příležitostně (a o to přirozeněji) pronesené jsou zřejmě nesmírně vydatným činitelem v budování pozitivní identity dítěte.“¹⁴

Je třeba, aby si dítě i přes rozpory mezi rodiči uchovalo o nich i nadále kladné mínění, aby je mohlo brát jako příklad osobností hodných následování.

¹³ Rogge, J. U. Dětské strachy a úzkosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 211 s. ISBN 80-7178-237-8, s. 68.

¹⁴ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. 3. vyd. Praha: Portál, 2007, 108 s. ISBN 978-80-7367-272-0, s. 42.

Není snad horší rány na tomto světě, než úmrtí někoho hodně blízkého. Pokud se jedná o úmrtí jednoho z rodičů, je smutek nepopsatelný. Když odešel ze světa v mladém věku a zanechal po sobě malé děti, je to rodinná tragédie. Je těžké se s tím vyrovnat a smířit.

„Ačkoli každé zpracování smutku a smrti je jedinečné a individuální, lze v něm přece jen rozlišit několik fází, které neprobíhají po sobě, nýbrž stojí vedle sebe a často se mohou opakovat.

- První fází je odmítání „nechci to“. Dítě se vzpírá uvěřit, že někdo zemřel. Vyhýbá se střetnutí s tímto faktem. Zároveň tím však ukazuje, že se se svou bolestí ještě nevyrovnalo, že si připadá citově přetížené.

- V další fázi si děti zemřelého člověka idealizují. Předměty připomínající mrtvého, vyvolávají znovu příjemné chvíle, které s ním děti prožily. V této fázi existuje u dětí bez pevné identity nebezpečí, že bude negativně ovlivněn jejich vývoj vlastního „já“.

- Fáze idealizace se často střídá se znevažováním mrtvého. Bolest se u dětí mísí s hněvem a zlostí, že byly nechány samy. Negativní hodnocení mrtvého je pokusem dítěte o rozloučení.

Popsané fáze nemusejí probíhat jedna po druhé, ale mohou probíhat současně. Mohou také trvat různě dlouho.“¹⁵

To, že zůstane dítě jen s jedním rodičem je pro oba těžké. Důvodem může být rozchod, rozvod nebo úmrtí jednoho z partnerů. Ale také je zde jedna varianta neúplné rodiny a tou je samotná matka s dítětem. Dítě s ní vyrůstá samo od narození, což sebou může přinášet různé problémy a omezení. Příkladem může být chybějící mužský vzor, kdy syn nemá možnost identifikace s otcem. Je to důležité pro jeho budoucí partnerský život, kdy může být ztížena schopnost chovat se a jednat tak, jak ženy od muže očekávají. Obdobné je to u dcer, které nevyrostaly s otcem. Často těžce navazují vztah s druhým pohlavím, obtížně k sobě hledají odpovídajícího partnera. Je známo, že si dívky často nevědomě hledají partnera, který se podobá otcí. Také dětem chybí vzor chování ve vztahu, ať už se jedná o hádky a usmiřování, projevování citů, řešení problémových situací. To vše, když dítě vidí v úplné rodině, může do budoucna praktikovat v té své, kterou založí.

¹⁵ Rogge, J. U. Dětské strachy a úzkosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 211 s. ISBN 80-7178-237-8, s. 99, 100.

Ještě existuje jedna varianta a tou je rodina doplněná. Buď o nového partnera, nebo o nového partnera a jeho děti. Že toto společné soužití může přinést zpočátku mnoho problémů, o tom není pochyb. Záleží však hodně na partnerech, jak tuto situaci zvládnou.

„Děti mohou vnímat novou osobu jako někoho, kdo je připravil nejen o pocit bezpečí, ale také je okrádá o čas a pozornost rodičů.“¹⁶

Je přirozené, že příchodem nového partnera event. i dětí se značně naruší zažitý stereotyp rodiny a u dětí se může projevit žárlivost, coby reakce na novou situaci. Je třeba, aby měly dostatek času se s novými členy sžít a navázat s nimi přátelské vztahy.

„Pro dítě, které získalo nevlastního otce není nic horšího, než když matka tomuto muži upírá veškerou autoritu s argumentem, že „to není jeho pravý otec“.“¹⁷

Důležité je, aby nově přichozímu partnerovi byl dán dostatečný prostor se s dítětem poznat a získat si u něj sympatie a autoritu. V tom by měla být matka nápomocna, neboť jde o první krok k harmonickému soužití celé nově vzniklé rodiny.

Harmonické soužití v rodině je především založeno na pozitivní komunikaci, kterou Plaňava popisuje takto:

„každému je zřejmé, kdo mluví ke komu, komu je sdělení adresováno, v jakém vzájemném vztahu jsou adresát a sdělovatel. V dysfunkčních rodinách je kontext nejasný. V rodinách optimálních převládá vřelost, empatie, zájem jednoho o druhého, komunikaci členové rodiny vyhledávají a mají potěšení ze vzájemných interakcí. Uvažovaný model zdůrazňuje dovednost vyjednávat při řešení problémů: každý je vyslyšen (včetně dětí), problém je jasně a pro všechny srozumitelně definován. Rodiče vystupují v roli koordinátorů.“

K pozitivní komunikaci řadí: empatii, reflexivní naslouchání a podporující komentování, což vše umožňuje rodině sdílet a deklarovat měnící se potřeby a preference jednotlivých členů. A naopak: nedostatek dovedností, či negativní komunikační návyky (jako jsou zejména podvojně sdělování, rozporné zpětné vazby a nadměrný kriticismus) minimalizují schopnost sdělovat si pocity i přání a tím snižují kohezi a adaptabilitu.“¹⁸

¹⁶ Everett, C., Everett, S. V. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, 212 s. ISBN 80-7197-169-3, s. 146.

¹⁷ Delaroche, P. Rodiče, nebojte se říkat ne. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 138 s. ISBN 978-80-7367-347-5, s. 38.

¹⁸ Plaňava, I. Manželství a rodiny. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2, s. 201.

Téma rodiny je příliš obsáhlé na to, aby se daly zachytit všechny nuance ovlivňující spokojenost dítěte v ní. Faktem zůstává, že rodina se za posledních pár desítek let značně proměnila. Kladou se na ni jiné, dle mého názoru vyšší požadavky. A to nejen na rodiče, ale i na děti. Čas, který rodina tráví pohromadě, se krátí na minimum. Smutná je však skutečnost, že v mnoha případech, není tento čas vymezen na společnou komunikaci, ale na pasivní vysedávání u televize nebo počítače. Rozvoj techniky nejen zrychluje životní tempo, ale stává se i náhražkou citů a komunikace. Jak to výstižně vyjádřila významná psycholožka českého původu Jiřina Prekopová – *„Pokud člověk ztratí bezpečí v lásce, hledá jistotu u technických přístrojů, které fungují spolehlivě a předvídatelně. Proto komunikují mnozí raději s internetem a počítačovou myš hladá častěji než vlastní ženu a děti.“*¹⁹

Patrně změna životního stylu, který člověk dvacátého prvního století vyznává, způsobila ono převrácení hodnot. Kdy čas, ač je hodnotou nejvzácnější, ztrácíme způsobem, kterým neobohacujeme sebe ani druhé.

Technický pokrok jistě napomohl pohodlnějšímu životu, není třeba tolik fyzicky namáhavé práce. Ale na druhé straně nás vzdaluje přírodě. Jakoby člověk postupně ztrácel schopnost radovat se z věcí nehmotné povahy. Kdy potřeba sdílet se svými blízkými nejen to dobré, ale snažit se společnými silami zvládnout i náročné situace, jakoby nebyla naplněna. Vázne nejen ochota přizpůsobit se jeden druhému, ale i snaha domluvit se a přijmout určitá řešení.

Jsem přesvědčena o tom, že aby rodina mohla fungovat a přežít, je třeba neustále rozvíjet a podporovat pozitivní komunikaci. Neboť jak již bylo řečeno, rodina je primárním socializačním činitelem a právě v ní se dítě učí prvním slovům a větám, jimiž vyjadřuje co potřebuje, co chce, co by si přálo a také jak se cítí.

¹⁹ Prekop, J. Jak být dobrým rodičem. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001, 83 s. ISBN 80-247-9063-7, s. 26.

2 Krize v manželství

„Krize je obdobím napjaté atmosféry v rodině. Více než kdy jindy (např. v dobách mimokrizových) je rodina ohrožena rozkolem a rozpadem. Krize bývá pro rodinu často bodem obratu. Vede totiž k velkým změnám ve struktuře a fungování rodiny – a to buď směrem k horšímu (krize vede k rozvodu), nebo směrem k lepšímu (krize je překonána).“²⁰

V každém partnerském či manželském soužití dochází v různých obdobích vztahu k jistým situacím, které vytvářejí napětí, neklid, hádky a nedorozumění. To vše pramení z jistého problému, který je potřeba vyřešit. A právě způsob tohoto řešení nahrává tomu, do jaké míry se toto soužití posune k lepšímu, či horšímu. Je třeba si uvědomit skutečnost, že je zde šance na změnu a tu bychom neměli promarnit. Ať již ukvapenými závěry a zamítavými postoji anebo svým laxním a pasivním přístupem. Krize krátkodobá, dlouhodobá, hluboká nebo jen přechodná čas od času zastihne všechny vztahy, a proto je třeba s ní počítat a snažit se vždy zachovávat si úctu k sobě i k partnerovi a společně hledat, pokud je to jen trochu možné, co nejoptimálnější řešení.

2.1 Vznik krize

Na vzniku manželské krize se může podílet několik příčin, které odborníci označují jako krizové faktory. Ty se dělí na vnitřní a vnější.

Mezi vnitřní se řadí – komunikace, rodinné hospodaření, výchova dětí, využití volného času a sexuální soužití. Mezi vnější pak – vlivy rodičů, přátel, příbuzných a mimomanželské vztahy.²¹

O nutnosti pozitivní komunikace v rodině jsem se již několikrát zmínila. Vážnoucí komunikace mezi manželi bývá ve vztahu častým problémem. Jako by vymizela témata a chuť se spolu bavit o věcech všedního dne. Dnešní doba přináší velké nároky v mnoha oblastech. Životní úroveň se sice zvýšila, ale udržet si ji není snadné. Zvláště, když

²⁰ Špatenková, N. Jak řeší rodinné krize moderní žena. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 142 s. ISBN 80-247-1567-8, s. 9.

²¹ Novák, T. Jak předejít krizi v manželství. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004, 120 s. ISBN 80-247-0935-X, s. 19.

přijdou na svět děti a výdaje se zvýší. Proto se hodně hádek točí právě kolem rodinného rozpočtu. Neméně konfliktní bývají názory na výchovu dětí. V určitých situacích se jen stěží dá určit, který výchovný přístup rodiče je ten správný. Ideální je, když v této oblasti panuje shoda. Je třeba k ní společně dospět, a to se mnohokrát neobejde bez ostřejší výměny názorů. Také čas trávený společně si každý člen rodiny může představovat jinak. Jeden dává přednost kultuře, jiný sportu, opět je třeba nalézt kompromis, což nebývá jednoduché. Každý jsme jiný a máme jiné potřeby, což se právě reálně projevuje v sexuální oblasti. I zde je třeba dospět k souladu a vzájemnému pochopení.

Sňatek je důležitá změna v životě člověka, nemění však, alespoň z velké části vztahy, které jsme měli před uzavřením manželství. Vlivy přátel, příbuzných a především rodičů zůstávají v jisté míře zachovány. To může za určitých okolností způsobovat mezi manželi negativní emoce. Co se mimomanželských vztahů týče, dnešní doba jim poněkud nahrává. Nejenže nevěra se už příliš neodsuzuje, ale často se stává prostředkem zvyšování sebevědomí a prestiže. Lidé, kteří by měli jít příkladem např. politici, jsou toho dostatečným důkazem.

„Současná západní rodina je monogamní, ale vzhledem k častosti rozvodů navrhuji někteří autoři termín seriální monogamie. Vzhledem k vysoké frekvenci nevěr, zvláště ve velkoměstských populacích, by se dalo mluvit i o skryté polygamii či nelegální polygamii některých společenských vrstev.“²²

Udržet si spokojené manželství není vůbec jednoduché, je spousta nástrah, kterým je nutno čelit, navíc každý z manželů může ono uspokojivé soužití vnímat jinak.

„Krizová situace nastává, jestliže dosavadní uspořádání v rodině či manželství, struktura, životní hodnotová orientace a styl života přestávají vyhovovat, to jest znesnadňují či brání plnění základních funkcí rodiny anebo manželství. Důsledkem toho může být i bývá individuální nespokojenost či strádání, byť ne u všech členů rodiny ve stejné míře.“²³

Mám zato, že na vzniku, vývoji i řešení manželských krizí hraje jednu z nejdůležitějších rolí právě vztah mezi manželi. Ten se samozřejmě v průběhu svého vývoje mění, ale jisté rysy zůstávají trvale.

²² Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: Slon, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8, s. 31.

²³ Plaňava, I. Manželství a rodiny. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2, s. 148.

2.2 Vztahy mezi manželi

Sféra vztahů, ať již manželských či partnerských, je velmi různorodá. Dle Plaňavy se dají rozdělit do čtyř kategorií:

„1. **Vztahy navyklé na konflikt** (*konflikt-habituated*). Zprvu se dvojice může navenek jevit jako přátelská a kontrolující se, brzy se však projeví hluboké tenze a množství konfliktů, které přetrvávají dlouhá léta, nezřídka po celý život. Děti jsou si obvykle vědomy konfliktů, i když to rodiče mohou popírat. Tenze a spory mezi partnery mohou být i jistou formou intimity mezi nimi.

2. **Devitalizované vztahy**. V raných stádiích soužití byli manželé do sebe hluboce zamilováni, láska však mizela, až zmizela. Vnějšími pozorovateli se tato manželství jeví jako mrtvá. Současné vztahy prudce kontrastují s tím, jak oba popisují začátky manželství. Dříve trávili téměř všechnen čas společně, jeden byl s druhým téměř úplně identifikován, sex byl bouřlivý, vydařený. Nyní je oboustranná absence lásky, co nejméně času tráví společně, každý má své vlastní aktivity, nic nesdílejí, sex je neuspokojivý, případně sporadický. Postoje partnerů k jejich současné manželské situaci mohou být dvojí: nedá se nic dělat, tak už to v životě chodí; anebo: nevyhovuje mi to a nechci už takhle dál žít.

3. **Pasivně sourodé vztahy** (*passive-congenial*). Jde o stejný stav jako u předchozí varianty s tím rozdílem, že tomu tak bylo hned od začátku: manželství bylo a je pasivní, umrtvené, rezignující. Partneři udávají nedostatek vitality, zájmy mohou být podobné či stejné, ale nesdílené – každý si svůj zájem realizuje v jiném prostředí a s jinými lidmi. Někdy může převládat i spokojenost s tím, jak to v manželství je.

4. **Vitální a totální vztahy**. Na rozdíl od předchozích tří typů vztahů, které jsou dysfunkční, jsou tyto dva funkční. V manželství jeden existuje pro druhého, vzájemné vztahy mají prioritu před ostatními vztahy či hodnotami. Oba vyjadřují potěšení ze společných aktivit, které sdílejí tak často, jak to je možné. A pokud nemohou něco dělat a prožívat společně, je jim to líto. V totální variantě si manželé pochvalují své soužití a leckdy je v přítomnosti považují za lepší než na začátku manželství.“²⁴

Z tohoto rozdělení je patrná nejen skutečnost, že vztahy se vyvíjejí. Není zaručeno, že vztah, který zpočátku plně fungoval, a manželé byli se svým soužitím zcela

²⁴ Plaňava, I. Manželství a rodiny. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2, s. 65, 66.

spokojení, neprojde postupem času proměnou. Je nutno brát v potaz nové okolnosti a situace, které život přináší.

Ale je zde také zdůrazněno, že důležitým faktorem ve vztahu je společně strávený čas. U funkčních manželství se upřednostňují společné aktivity a také jsou vyznávány stejné hodnoty. Lze pozorovat paralelu související s ochotou a zájmem být spolu. Soulad a porozumění v manželství se odvíjí od vzájemné tolerance, ochoty naslouchat, být jeden druhému oporou a snahou aktivně se podílet na zachování a budování harmonického vztahu.

2.3 Možnosti řešení krize

Domnívám se, že pokud se jedná o krizi vážnou a dlouhodobou je třeba hledat možnosti řešení ve spolupráci s odborníky, např. z manželských poraden. I tak je však možné, že krize je natolik hluboká, spojená s neochotou ke vzájemnému kompromisu a společnému řešení, že není možno krizi překonat a varianta rozvodu se stává jediným východiskem. Pokud mají manželé děti, je nutné si uvědomit skutečnost, že *„děti jsou očividně bezmocné oběti citových zmatků a problémů svých rodičů, kteří se rozvádějí.“*²⁵

Je zřejmé, že v takové rodinné atmosféře nemohou děti prožívat pocit spokojenosti a ne zřídka se za tuto situaci samy obviňují. Prožívají smutek, beznaděj, zmatek a zklamání. A to je dostatečným důvodem k zamyšlení se nad možnostmi, které by mohly napjatou situaci vyřešit, nebo alespoň zmírnit. Je jasné, že jde o záležitost dlouhodobou. Nelze očekávat, že krize, která se jistou dobu vyvíjela, se náhle rozplyne.

Jako ideální se jeví varianta, kdy se snažíme krizím v manželství předcházet anebo alespoň vyvinout snahu o jejich brzké řešení. V reálných situacích však nejde tuto variantu do důsledku splnit, ale je nutné se o to alespoň pokusit. Proto je třeba znát faktory, které mohou krizi vyvolat. Mezi ně patří:

Komunikace – tolik potřebná k udržení dobrých vztahů nejen mezi manželi, ale i mezi rodiči a dětmi. Musí být však vstřícná a pozitivní. Nesmí chybět ochota naslouchat

²⁵ Everett, C., Everett, S. V. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, 212 s. ISBN 80-7197-169-3, s. 102.

a snaha komunikaci oboustranně rozvíjet. Proto vzájemné mlčení, které krizi často provází, není v žádném případě prostředkem řešení jakéhokoliv problému.

„Pokud rodiče zaujmou v některou chvíli „tichou domácnost“ kvůli něčemu, co se stalo mezi nimi, dítě je znovu zmatené, zneklidněné, v mnoha případech cítí odpovědnost za to, co se děje mezi rodiči, může se cítit vinno.

Pokud existuje v prostředí dítěte tato „tichá domácnost“, je zapotřebí, aby byla opět ze strany rodiče krátce a jasně charakterizována.

Aby bylo dítěti řečeno, co se stalo – důvod, a co vlastně brání rodičům v tom, aby se zase udobřili. Ve většině případů je zapotřebí, aby toto mlčení prolomil jeden z rodičů. Zřejmě ten, který má víc sebevědomí, víc pokory, aby přišel a chtěl uzavřít smír.“²⁶

Rodinné hospodaření – někdy je těžké vyjít s financemi, pokud jsou manželé nuceni žít z jednoho platu. Například když jeden z nich přijde o práci, těžce onemocní, nebo odchází z pracovního procesu na mateřskou dovolenou. Tyto všechny okolnosti s sebou nesou značné riziko vzniku krize.

Výchova dětí – to je téma pro samostatnou kapitolu. Jak správně vychovat své dítě? Tak zní otázka mnoha rodičů a odpověď na ni hledají mnoho let. Často až do dospělosti svých dětí. Přesto však zůstává nezodpovězena. Vše je naprosto individuální a vztahuje se k určitým konkrétním situacím. Jedno však má správná výchova společné a to stanovování hranic. Ty se samozřejmě postupem věku mění, ale jisté hranice jsou nutné. Problém nastává, pokud se na nich rodiče nejsou schopni shodnout, nebo je nedokáží vhodně stanovit.

„Obtíže s vhodným stanovením hranic jsou tam, kde se děti stávají náhradou za partnera, citovým polštářkem na mazlení, slouží-li jako jediný smysl života nebo mají-li naplnit citově prázdné ovzduší teplem a milou atmosférou, kde jsou děti zneužívány k tomu, aby dodatečně uskutečňovaly rodičovské touhy po vzdělání a vzestupu.“²⁷

Využití volného času – toho je u zaměstnaných manželů opravdu málo. Proto je třeba využívat tyto chvíle k aktivitám, které naplňují a uspokojují oba dva. To je někdy hodně těžké skloubit, neboť často má každý i jiné zájmy včetně dětí. Proto je důležitá tolerance a schopnost domluvit se na určitých kompromisech.

²⁶ Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0, s. 34.

²⁷ Rogge, J. U. Děti potřebují hranice. 4. vyd. Praha: Portál, 2009, 131 s. ISBN 978-80-7367-634-6, s. 24.

Sexuální soužití – téma hodně probírané, především v médiích. Často si člověk tvoří názor podle toho, co si přečte, co shlédne v televizi nebo na internetu. V mnoha případech to může být hodně vzdáleno realitě. Tu se však média snaží alespoň virtuálně tvořit. Což právě v této oblasti není vždy ku prospěchu věci. Každý z nás je v tomto směru nějak nastaven a není možno zde uplatňovat soustavnou přetvářku. Proto je vhodné, když manželé jsou schopni spolu o svých přáních a tužbách otevřeně hovořit a mají snahu si navzájem vyhovět. Samozřejmě s ohledem na druhého.

Vlivy rodičů, přátel a příbuzných – že jde o vliv značný, o tom není pochyb a to především vliv rodičů. Není se čemu divit, neboť jsou to oni, kdo nás vychovali a snažili se nám ukázat cestu, kterou bychom se měli v životě ubírat. I oni někdy chybovali, někteří víc, jiní méně. Ale většina z nich měla upřímnou snahu vychovat nás s láskou a citem. A proto mají kolikrát nutkání „pomáhat“ i svému dospělému dítěti. Tato „pomoc“ však nemusí být adekvátně ceněna především ze strany zete či snachy. Ale tak to pravděpodobně bývalo odjakživa.

Jak tvrdí J. Vedralová ve své knize - *„Rodiče si prostě vybírat nemůžeme. Stejně jako jste si vy nevybrali své rodiče, vaši rodiče si nevybrali své, a ani děti, které jednou budeme mít si zase nevyberou vás. Když se rodičů zeptáte na jejich dětství a mládí, třeba líp pochopíte, proč se chovají právě tak, a ne jinak.“*²⁸

Z tohoto úryvku je jasně patrné nakolik nás ovlivňuje původní rodina, a že je nutno si uvědomit, že určité rysy vtisklé v období dětství a dospívání si s sebou neseme celý život.

Mimomanželské vztahy – ty tu jsou, byly a budou. A do jaké míry rozšířeny, to záleží na morálním povědomí nejen konkrétního jedince, ale i celé společnosti. Právě se nacházíme v období, kdy jsou tyto vztahy většinovou společností vesměs tolerovány. Ač konkrétní jedinec, kterého se nevěra partnera týká, s tímto jistě nesouhlasí.

„Věrnost a nevěra jsou propojeny principem „dvojí pravdy“:

- 1. Je správné, jsou-li si manželé věrní;*
- 2. Je však pravda, že v 97 % alespoň jeden z manželů jednou selže. Namlouváme si tvrzení číslo jedna a žijeme podle tvrzení číslo dvě.“*²⁹

²⁸ Vedralová, J. Já se z těch rodičů zblázním. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 168 s. ISBN 80-7178-145-2, s. 24.

²⁹ Plzák, M. Jak dál...?. 1. vyd. Praha: Troja, 1999, 117 s. ISBN 80-902428-1-2, s. 23.

3 Rozvod manželství

Důsledkem vyvrcholení manželské krize bývá rozvod. Těžko domýšlet, zdali v konkrétním případě byl rozvod nutný či nikoliv. To je čirá spekulace. Fakt rozvodu je pro všechny členy rodiny nutné prožít a přežít. Že se to často neobejde bez šrámů na duši, je zřejmé. Je to přece jen kus života, který spolu prožili, a je těžké za tím vším udělat tlustou čáru. O to složitější je to pro dítě, které se s touto skutečností zpočátku nedokáže smířit.

„Co všechno děti rozvodem ztrácejí? Svůj důvěrně známý domov, pocit bezpečí, ale také vzory chování a jednání, svoji dosavadní identitu i pocit jistoty... Jedna z jistot, se kterou dítě počítá, je například stálá přítomnost rodičů a jejich ochrana. Rozvod jim tuto jistotu vezme. Skutečnost, že lidé pro dítě velice důležití jej mohou kdykoliv opustit a že rodinná stabilita je mimořádně křehká, může vést k tomu, že se dítě cítí velmi bezmocné a zranitelné. Největší ztrátu pro dítě pochopitelně představuje ztráta jednoho z rodičů (toho, který opouští společnou domácnost).“³⁰

3.1 Důsledky rozvodu

Je třeba si uvědomit, že právě ony okolnosti, které k rozvodu vedou, mohou dále ovlivňovat to, jak bude probíhat rozvodové řízení, a také jak dlouho a v jaké intenzitě budou členové rodiny prožívat období po rozvodu. Co k rozhodnutí o ukončení manželství předcházelo, může často hodně napovědět o tom, co bude následovat.

„Rozhodnutí k rozvodu není obvykle záležitostí okamžiku. Předchází mu rozličně dlouhá krize manželství. V ní jsou projevy nepřátelství střídány pokusy o usmíření a už během ní se manželé mohou jevit jako nevypočitatelní, neschopní jednoznačného postoje. Největším traumatem je samo rozvodové řízení, při kterém se chtějí nechtějí „pere špinavé prádlo na veřejnosti“ a nepřátelské pocity jsou extrémní. Jen výjimečně spolu rozvádějící se manželé jednájí „fair“. Mnohem obvyklejší je vzájemné ubližování,

³⁰ Šatenková, N. Jak řeší rodinné krize moderní žena. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 142 s. ISBN 80-247-1567-8, s. 126, 127.

*pomlouvání, vyčítání, klamání. Každý se cítí tak ohrožen, že mu žádná obrana není dost razantní*³¹

Pokud se rozvodové řízení vede v tomto duchu, je velmi pravděpodobné, že se tato napjatá atmosféra přenáší na všechny členy rodiny. Manželé, kteří mezi sebou vedou tento boj, jsou jím natolik pohlceni, že nejsou schopni vnímat skutečnost, že těmito okolnostmi netrpí jen oni sami. Dítě to prožívá stejně intenzivně a navíc nemá možnost se bránit. Je vtaženo do této nelehké situace, se kterou se musí vypořádat. A právě v období rozvodového řízení rodičů, mívá často jen útržkovité informace o tom, co se děje, jak to probíhá a především jak vše dopadne. Je pro něj velmi stresující připustit si myšlenku, že rodiče už nebudou spolu a navíc se objevuje nejistota, co bude dál. Proto by se rodiče měli snažit, ač to není jednoduché, zachovat si důstojnost a zapojit veškerou energii do zdárného zvládnutí rozvodu. Přitom nezapomínat na dítě a brát na něj ohled. Tím je myšleno, ovládat svůj hněv, který je prvotně zaměřen na partnera. Kdy „*rodič zvýší hlas, začne křičet, osočovat. Je to spor, který se týká rodičů. Rodič se tedy nezlobí na dítě, v danou chvíli mu nic nevyčítá, je to manželský konflikt, který může přerůst i do takového stavu, kdy rodič křičí i na dítě. Spíše tak projevuje svůj obranný mechanismus – neví už co, tak se rozkřičí na toho, kdo je mu často nejmilejší.*“³²

Je důležité snažit se s ohledem na věk a osobnost dítěte vysvětlit mu vše co je třeba, aby dokázalo pochopit, co se děje a proč se tak děje. Také mu věnovat dostatek pozornosti a projevovat vstřícnost k případným dotazům. Je mylné se domnívat, že je pro dítě nejlepší, když o tom všem ví co nejméně. Vždyť i to úplně malé vycítí, že není vše v pořádku. A jak známo, dítě má bujnou fantazii, může si v hlavě přebírat různé scénáře o tom, co se stalo a proč. Co s ním bude, který z rodičů od něj odejde, zdali jej neopustí oba. Také může žít v přesvědčení, že zato všechno může a proto jej už nikdo nebude mít rád. Je třeba dítě neustále ubezpečovat, že je v tom nevinně a láska k němu trvá.

Rodiče by se měli především vyvarovat toho, aby dítě zatahovali do svých sporů se snahou dostat jej na svou stranu. Toto jednání je velmi nežádoucí s ohledem na psychickou stabilitu dítěte. Jak se má dítě rozhodnout, když nechce nikomu ublížit? Je

³¹ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: Slon, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8, s. 108.

³² Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. IBSN 80-247-3181-0, s. 30.

to pro něj téměř schizofrenní situace, která jen dále ztěžuje nelehké období, které prožívá.

Dítě bolestně touží po jednotě rodičů. Každý rozkol mu projíždí srdcem jako nůž, cítí se tažené tu na jednu, tu na druhou stranu, ztrácí svoji vnitřní rovnováhu a nemůže najít v sobě klid.³³

Je zřejmé, že důsledky rozvodu si odnáší každý. Bývalí manželé, ztratili cestu k sobě, ale rádi by ji uchovali ke svému dítěti. Ne vždy se to podaří. Stává se, že dítě díky vlivu jednoho z rodičů na toho druhého zanevře. Často jím bývá ten, který rodinu opouští. Dítě se jen těžko orientuje v této nepřehledné situaci, kdy kolikrát nelze rozlišit, co je pravda a co lež.

„Mnohdy není pro dítě nic náročnějšího než to, pokud si před ním jeden nebo druhý rodič na něco hraje a neříká mu pravdu. Ve většině případů se to dozví a toto setkání s realitou od někoho jiného než od rodiče bývá pro něj velmi náročné. Stává se také, že to může po určitou dobu zkazit nebo přerušit vztah mezi ním a rodičem. Ten se pak obtížně znovu nastavuje a hledá.“³⁴

Všechny tyto rozpory mají na dítě negativní dopad a mohou ovlivnit jeho chování a prožívání.

3.2 Vliv rozvodu na dítě

Každé období v životě, které v sobě nese nějakou zásadní změnu, nás ovlivní. Do jaké míry záleží na tom, o jakou změnu se jedná, co bylo její příčinou, jaké okolnosti ji provázejí a v neposlední řadě důsledky, které z toho plynou.

Je-li touto změnou rozvod rodičů je patrné, že pro většinu dětí je důsledkem pocit zklamání, opuštěnosti, smutku a ztráty. Jde taky o ztrátu bezpečí, které pociťovaly v úplné rodině. Pokud samozřejmě, a to je třeba zdůraznit, tato úplná rodina alespoň zpočátku fungovala. Jestliže byla dysfunkční v důsledku domácího násilí, týrání, alkoholismu či díky jiným významným patologickým jevům, je pro všechny členy rodiny rozvod téměř vysvobozením. To je ale, troufám si říci pouze malé procento

³³ Prekop, J. Jak být dobrým rodičem. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001, 84 s. ISBN 80-247-9063-7, s. 38.

³⁴ Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0, s. 147.

z celkového množství rozvodů. Většinou je rozvod důsledkem vyvrcholení manželské krize, dochází k postupnému rozkolu vztahu, kdy v závěru jeden z partnerů odchází. A právě to je další ztráta. Dítě zpravidla zůstává po rozvodu s jedním z rodičů, pokud se nedohodnou na střídavé péči. Ta u nás však stále ještě není příliš častá. Většinou děti zůstávají v péči matky, což s sebou nese značnou zátěž. Nejen finanční, neboť alimenty, které otec platí, jsou zanedbatelnou částkou v porovnání s výdaji na potřeby dítěte. Také je matka na výchovu sama a role otce, co by autority, chybí. A nejen to.

„Otcova nepřítomnost zraňuje a poškozuje i dcery, ale syny doslova ničí. Ať už tito chlapi projevují svou frustraci agresivním chováním, nebo se ji snaží kompenzovat tím, že jsou stále v patách mamince, bez modelů chování se mužskou roli nenaučí.“³⁵

Zde se projevuje ono nebezpečí bezradnosti mladých mužů vyrůstajících pouze s matkou, pokud neměli možnost sledovat svého otce při běžných činnostech a při tom, jak se chová ve vztahu k partnerce, k dětem a okolí. Je možné, že v budoucnu se budou tito muži potýkat s problémy ve vztazích partnerských i rodičovských.

Do jaké míry se dítě s rozvodem vyrovná, záleží také na rodičích samotných. Zdali jsou schopni a ochotni tento manželský rozvrat ustát tak, aby důstojným způsobem vyřešili všechny spory. Zároveň se snažili zachovat vztah i do budoucna na takové úrovni, aby umožňoval oboustranný styk s dítětem bez jakýchkoliv problémů. To vše je důležité proto, aby dítě opět nabylo svou vnitřní rovnováhu.

„Psychické reakce dětí na rozvod bývají často skryté, ale ne méně závažné než u dospělých. Děti mívají po rozvodu rodičů pocity zavržení, trpí depresemi, upadají do zmatku, vytvářejí si fantastické hypotézy vysvětlující rozpad rodičovského manželství, nekriticky se staví po bok jednomu z rodičů a k druhému zaujímají nepřátelský postoj.“³⁶

Není pochyb o tom, že rozvod rodičů je pro dítě zatěžkávací zkouškou. Musí se vyrovnat se změnami, se kterými vnitřně nesouhlasí, ale nemá možnost to změnit. Může cítit na rozvodu svou vinu i přesto, že ji ve skutečnosti nemá. Je spousta skličujících aspektů, které prohlubují zklamání z tohoto stavu. Že by se dítě v tomto období cítilo doma spokojené, je málo pravděpodobné. Proto je nutné, aby mu rozvedení rodiče vytvořili do budoucna takové podmínky, aby spokojenost opět pocítilo.

³⁵ Biddulph, S. Tajemství výchovy šťastných dětí. 2. vyd Praha: Potál, 2006, 133 s. ISBN 80-7367-184-0, s. 109.

³⁶ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: Slon, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8, s. 110.

3.3 Porozvodová situace

„Někteří lidé se domnívají, že pouhý kus papíru s rozsudkem o rozvodu magicky změni jejich život a vše strašné, co bylo s rozvodem spojeno – pochybnosti, obavy, zmatek – zázračně zmizí. Ve skutečnosti však existují vlastně dva rozvody, které lidé musí podstoupit: právní a emocionální. Emocionální rozvod je mnohem záladnější než právní, který končí tímto kouskem papíru. Někdo se citově rozvede dokonce už před fyzickou odlukou, jinému může trvat desítky let než se skutečně citově odpoutá od bývalého partnera, a je smutné, že někomu se to nepodaří nikdy.“³⁷

Většinou se po emocionální stránce s rozvodem hůře smiřuje ten z partnerů, který se na rozpadu manželství aktivně nepodílel a pravděpodobně se i snažil o jeho záchranu. Je pravdou, že vina bývá na obou stranách, neboť manželská krize vzniká postupně a skládá se z více příčin, které si často ani neuvědomujeme. Je těžké si připustit myšlenku, že partner, kterého ještě máme rádi, nás opouští.

Dle Špatenkové lze období vyrovnávání se s rozvodem rozdělit do čtyř fází. Ty nemusí přicházet v tomto sledu, mohou se překrývat, nebo probíhat současně.

První se nazývá konfrontace se změnou resp. se ztrátou. To je fáze plná emocí, kdy dochází k odmítání reality rozvodu a naději na šanci k návratu střídá zoufalství, vztek na partnera a bezmoc.

Druhá fáze je charakteristická prudkými výkyvy nálad, kdy pocity zhrzení se derou na povrch.

Třetí fáze předpokládá realističtější hodnocení celé situace. Postupné zvykání na změnu a samotu.

Čtvrtá závěrečná fáze sebou přináší akceptaci rozvodu a ztráty.³⁸

Je těžké se smířit s rozvodem. Chce to určitý čas, kdy je třeba si ujasnit všechny skutečnosti a také najít v sobě sílu jít dál. Ztráta partnera je bolestná, ale ztráta jednoho z rodičů, to je bolest přímo nevýslovná.

„Aby bylo možné truchlení dětí po rozvodu rodičů zvládnout a překonat, musí se děti podle Wallersteinovy studie vyrovnat se s určitými úkoly:

³⁷ Evertt, C., Everett, S. V. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, 212 s. ISBN 80-7197-169-3, s.143.

³⁸ Špatenková, N. Jak řeší rodinné krize moderní žena. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 142 s. ISBN 80-247-1567-8, s. 72 – 74.

. První úkol: Uznat realitu rozpadu manželství. Míra pochopení rozvodu rodičů je ovlivněna věkem dítěte, jeho vývojovým stádiem, potřebami, problémy a osobností. Malé dítě může prožívat děsivé fantazie o tom, že je opuštěné, a mohou ho přemoci silné emoce smutku a zlosti.

. Druhý úkol: Odpoutat se od rodičovského konfliktu a pokračovat v obvyklých činnostech. Dítě by mělo postupně překonat pocity úzkosti a smutku z rozvodu rodičů. To je ale velmi těžké, protože atmosféra doma je stále velmi chaotická a dítě se cítí příliš nešťastné a ustarané, než aby se mohlo nějakým způsobem realizovat mimo domov. Selhává ve škole, není schopné se soustředit na mimoškolní aktivity. Děti se mohou ve škole zhoršit, být roztěkané, agresivní a napadat jiné děti. Nebo se naopak mohou stáhnout do vlastního světa.

. Třetí úkol: Zpracovat ztrátu původní rodiny. Zpracování ztráty původní rodiny je možná nejtěžším úkolem., které musí dítě zvládnout. Nejdůležitější na tomto úkolu je okolnost, že se dítě musí vzpamatovat z hlubokých pocitů zavržení a strachu, že ho už nikdy nikdo nemůže milovat.

. Čtvrtý úkol: Zvládnout pocity hněvu a sebeobviňování. Zvládnutí hněvu, zloby a pocitů viny dítěte může trvat léta. Intenzivní hněv, který v dětech rozvod rodičů vyvolává, jde často ruku v ruce se záškoláctvím, neúspěchem ve škole (školním selháváním), vandalismem a jiným sociálně deviantním, tj. závadovým chováním u dospívajících.

. Pátý úkol: Přijmout skutečnost a trvalost rozvodu. Fantazie, že se rozvedení rodiče k sobě zase vrátí, že se znovu vezmou, jsou mezi dětmi rozvedených rodičů velmi rozšířené. To zvláště platí pro děti, které byly velmi malé, když se jejich rodiče rozváděli. Starší děti se takového přání usmíření vzdávají snadněji.

. Šestý úkol: Znovu získat realistické naděje týkající se vztahů. Někteří mladí dospělí, jejichž rodiče se rozvedli, mohou mít strach navazovat intimní vztahy a uzavírat manželství kvůli strachu z vlastního neúspěchu a selhání – bojí se případného rozvodu. Tito mladí dospělí musejí najít cestu k sobě i k sebeúctě, musejí se odpoutat od konfliktů rodičů a najít si vlastní cestu životem.

*I když jsou tyto úkoly úspěšně splněny, mohou u dítěte přetrvávat určitá rezidua smutku, zlosti a úzkosti ohledně možné nespolehlivosti vztahů, které se znovu objeví v kritických dobách dospělosti.*³⁹

Z čehož vyplývá, že rozvod rodičů poznamenává dítě i do budoucna. Je to zážitek, který ulpí v nitru duše a i přesto, že byl časem překonán, může kdykoliv vyplýnout na povrch. Především v době, kdy už jako dospělý jedinec je nucen řešit problémy ve vlastním manželství. Je proto velmi těžké odhadnout, zdali tyto krizové situace zvládne, nebo se uchýlí k řešení rozvodem.

³⁹ Špatenková, N. Jak řeší rodinné krize moderní žena. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 142 s. ISBN 80-247-1567-8, s. 128 – 131.

4 Výchova dítěte

„Výchova dítěte není zajisté nejlehčí, ale na tomto světě asi největší úkol, který se vyplatí.“⁴⁰

Každý rodič by si přál, aby jeho dítě bylo dostatečně sebevědomé a mohlo se v životě prosadit, bylo slušné a moudré a druzí jej obdivovali. Také citlivé a kamarádké, oblíbené v kolektivu, schopné lásku brát a také dávat. To vše záleží nejen na jeho osobnosti, ale také v mnohém závisí na tom, v jakém prostředí dítě vyrůstalo a kolik lásky a péče se mu dostalo. Zdali výchovný přístup rodičů byl jednotný a přiměřený.

Mnoho rodičů však tápe, zdali jejich výchova je správná a nedopouštějí se chyb. *„O výchově se mnoho čte a autoři si v otázkách výchovy často odporují. Lidé chtějí všechno dělat správně, proto naslouchají odborníkům – a jsou znejistěni, či dokonce ztrácejí odvahu. Důsledkem je výchova „hlavou“, vztah k dětem, který příliš buduje na racionalitě a řeči „výchovný vztah“ (Otto Speck), kde se nedbá na cit a spontánnost, na „odvahu být nedokonalý“, „odvahu jednat rozumně“.“⁴¹*

Osobně si myslím, že pokud je výchova vedena s citem, láskou a intuicí a jsou stanoveny přiměřené hranice, je možno vychovat dítě tak, že bude dostatečně připraveno na budoucí samostatný život. A nejen to. Při tomto výchovném přístupu je velmi pravděpodobné, že se dítě bude cítit spokojené.

Samozřejmě že chyb ve výchově se dopouští každý rodič. Je však třeba si je uvědomit a snažit se, pokud je to možné, chyby napravit a příště se jich vyvarovat. Důležité je, držet se střední cesty, kdy se výchova neubírá k přehnaně autoritativnímu vedení, nebo naopak není až příliš volná, liberální.

„Výchova přísná? Výchova volná? Krajnosti jsou jednoznačně nevýhodné a nebezpečné. Před těmi je nutno varovat. Jedna i druhá krajnost je „svazující“, je vězením. Jednou jsou tu pouta v podobě železných pravidel – podruhé nešťastníka svazuje úzkost a nejistota. V jednom i druhém případě vězeň touží po osvobození.“⁴²

⁴⁰ Prekop, J. Jak být dobrým rodičem. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001, 83 s. ISBN 80-247-9063-7, s. 83.

⁴¹ Rogge, J. U. Děti potřebují hranice. 4. vyd. Praha: Portál, 2009, 131 s. ISBN 978-80-7367-634-6, s. 8.

⁴² Matějček, Z., Dytrych, Z. Jak a proč nás trápí děti. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997, 187 s. ISBN 80-7169-587-4, s. 42.

4.1 Volná výchova

Tento styl výchovy je často uplatňován v domnění, že dítěti dáváme volnost a tím i svobodu. Ale svoboda bez hranic je pro dítě nepřehledná a doslova se v ní ztrácí.

„Za domněle neohrazenou velkou svobodou se skrývá neosobní přístup, pro dítě nepřehledná vzdálenost, která vyvolává strach z opuštěnosti a osamělosti a brzy se stává nesnesitelnou. Důsledkem může být odpor a roztržky, ničivá agresivita, přehnaná motorika nebo velký odstup. Takové způsoby chování jsou výrazem zoufalého hledání opory a orientace, místa, stanoviska, smyslu a blízkosti. I tento styl naprosté volnosti činí z dětí životaneschopné a závislé jedince a dokládá nezáměr o dítě. Kdo neformuluje žádná pravidla a nestanovuje žádné hranice, intelektuálně a citově děti přetěžuje.“⁴³

Ponechat dítěti co nejvíce volnosti, to je trend výchovy poslední doby. Rodiče jsou často hodně pracovně zaneprázdněni, a tak nemají čas a kolikrát ani energii vytvářet hranice a ty poté důsledně kontrolovat. Na první pohled se zdá tento přístup jednodušší, ale příliš se nevyplácí. Neboť zvládnání dospívajícího dítěte vedeného touto výchovou je potom velmi náročné. A to nemluvě o tom, jak se cítí dítě, které je ponecháno samo sobě, neví, co si počít, o co se opřít. Potřebuje důsledné vedení.

Děti nejlépe prospívají v ovzduší lásky s rozumně uplatňovanou a důsledně dodržovanou kázní. V dnešní době, plné užívání drog, nemorálnosti, pohlavních chorob, vandalství a násilí, nesmíme spoléhat na štěstí, že se u našich dětí vytvoří samy od sebe správné postoje, které oceňujeme. Povolnost ve výchově dětí prostě nepřináší žádný užitek.⁴⁴

Není vzácným jevem, kdy si rodiče uvědomují svou časovou zaneprázdněnost a tu se snaží dítěti vynahradiť různými dárky. U dítěte sice vzbudí počáteční radost, ale v konečném důsledku docílí toho, že si dítě těchto věcí přestane postupně vážit. Je materiálně zahlceno, ale po citové stránce strádá.

„Volný styl výchovy nedovoluje dětem, aby si vážily samy sebe, aby se respektovaly. Chybějící sebeúcta vede k tomu, že pohrdají ostatními a neuznávají jejich důstojnost. V důsledku volné výchovy se děti cítí nekompetentní a neschopné rozhodování. Děti mají problémy převzít zodpovědnost, vyrovnat se s materiálními frustracemi a použít své schopnosti (které bezpochyby mají) přiměřeně situaci. Proto se

⁴³ Rogge, J. U. Děti potřebují hranice. 4. vyd. Praha: Portál, 2009, 131 s. ISBN 978-80-7367-634-6, s. 50.

⁴⁴ Dobson, J. Lásky a kázeň ve výchově dětí. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1992, 202 s. ISBN 80-85495-58-9, s. 8.

*nelze divit, když se stanovování hranic ve volné výchově utváří jako nedůstojný, únavný boj o moc, který mění poměry mezi rodiči a dětmi v teroristický vztah.*⁴⁵

Pokud stanovíme hranice na nepevně vybudovaných základech s tím, že nejsme, co by rodiče, přesvědčení o tom, že je dítě příjemce. Je dost pravděpodobné, že tento náš postoj vycítí a bude se snažit bojovat kdo s koho. Navíc, když se už několikrát přesvědčilo, že důslednost nám v podstatě chybí.

Jsem přesvědčena o tom, že kromě lásky, citu a intuice, hraje důslednost ve výchově jednu ze zásadních rolí.

4.2 Přísná výchova

Jak již bylo zmíněno. Děti potřebují hranice, aby věděly, odkud a kam mohou směřovat své chování, co je přípustné a co nikoliv. Musí mít pevná pravidla, ale pouze taková, která odpovídají jeho věku a schopnostem. Pokud se od dítěte vyžaduje něco, co není schopné plnit a je za to trestáno, nikdy nenabude takového sebevědomí, aby se dokázalo prosadit. Mnoho rodičů klade na děti přehnané požadavky. Kolikrát jsou to nesplněné sny, které by jejich děti měly jednou zrealizovat. Často si rodiče ani nepřipouští myšlenku, že jejich potomek nemá pro to správné nadání a ani chuť. Děti jsou nuceny do něčeho, co je nenaplnuje. Bojí se vzepřít, neboť ví, co bude následovat, výčitky nebo tělesný trest. Přísná výchova děti omezuje a oslabuje.

„Existují hranice, které musí být dodrženy, nebo řečeno jinak – musí být postavena hráz výchovným praktikám, které brzdí děti v jejich kognitivním a emocionálním vývoji, nepřipouštějí vytváření sebehodnoty a vlastní identity, které jsou spojeny se sociální úzkostí a nejistotou. K tomu patří zneuznání fyzických hranic dítěte formou sexuálního zneužívání, používání tělesného násilí jako „prostředku“ každodenní výchovy, trvalé duševní ponižování dítěte prostřednictvím citové prázdnoty, odnětí lásky, odmítání, přehnané nebo nedostatečné požadavky.“⁴⁶

⁴⁵ Rogge, J. U. Dětské strachy a úzkosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 211 s. ISBN 80-7178-237-8, s. 155.

⁴⁶ Rogge, J. U. Děti potřebují hranice. 4. vyd. Praha: Portál, 2009, 131 s. ISBN 978-80-7367-634-6, s. 106.

Přísná výchova má s týráním úzkou vazbu. Nebývá samozřejmě pravidlem, že tato autoritativní výchova postupně přechází v týraní, ale existuje určitá riziková skupina rodičů, která k tomu více inklinuje. Dle Špaňhelové jimi mohou být např.:

- rodiče ve vysoké stresové situaci,
- rodiče, kteří jsou psychicky narušené osobnosti,
- rodiče, kteří jsou psychicky nebo somaticky nemocní lidé,
- rodiče závislí na alkoholu, drogách, gambleři,
- osaměle žijící rodiče,
- rodiče, kteří jsou příliš mladí, nezkušení, nevypělí,
- rodiče, kteří mají za sebou historii týraného dítěte,
- rodiče, kteří jsou příliš zaujatí svými zájmy a povinnostmi.⁴⁷

Zde je patrná souvislost s tím, do jaké míry jsou rodiče schopni zvládat svou životní zátěž a problémy, aniž by to narušilo harmonický vývoj vztahů s dítětem a jeho výchovu. Při ní totiž hodně záleží na tom, jaká je osobnost rodiče a zdali má přirozenou autoritu.

Je téměř jisté, že dítě vychovávané přísně, nemluvě o dítěti týraném, nemůže být v rodině spokojené. Neustálá obava z trestů a ponižování ze strany rodičů mu brání prožívat radost a štěstí.

4.3 Demokratická výchova

Jak sám název napovídá, jedná se o výchovu, kde dítě má svá práva, ale také povinnosti. Kdy je vedeno citlivě s láskou a úctou k tomu, aby bylo dostatečně samostatné, sebevědomé, aby si vážilo sebe i druhých. Jsou zde stanoveny pevné hranice, odpovídající věku a schopnostem dítěte. Rodiče jsou ve svém výchovném přístupu zajedno a snaží se o důslednost. Svě dítě povzbuzují a chválí.

„Děti jsou neuvěřitelně citlivé na výsměch, kritiku, zlost a odmítání a zasluhují si, aby vyrůstaly v prostředí, které jim dává pocit bezpečí, lásky a přijetí.“⁴⁸

Protože takovéto prostředí dává záruku ke spokojenosti a zdravému vývoji.

⁴⁷ Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0, s. 40.

⁴⁸ Dobson, J. Lásky a kázeň ve výchově dětí. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1997, 202 s. ISBN 80-85495-58-9, s. 10.

Demokratická výchova představuje onu střední cestu, kdy dítě se netopí v bezbřehé volnosti, ale ani nepocituje neustálý strach z kritiky, pokárání a trestu. Má možnost vyslovit svůj názor, o kterém ví, že bude brán na vědomí. Zná svou cenu i možnosti, které může uplatňovat s pocitem, že jej rodiče podporují.

„Čím silněji se u dítěte vytváří vědomí vlastní ceny, tím větší je jeho sebedůvěra, čím více spolehlivosti hranice a prostor poskytují, tím jsou děti odolnější vůči nebezpečí. Krize, ať už společenské nebo individuální, nejsou pro dítě jen nebezpečím nebo poškozením. Soucit dětem nepomůže. Děti potřebují povzbuzení a podporu, budující důvěru, citovou oporu. Potom mohou být krize i výzvou, mohou příznivě ovlivňovat zrání.“⁴⁹

Z toho vyplývá, že takové dítě má větší předpoklady zvládnout zátěž a problémy, které život přináší. Pokud ví, že mu jeho nejbližší důvěřují a jsou ochotni mu naslouchat a poradit mu, nemá důvod uchýlovat se k tajnostem a lžím. Tím se vytváří v pubertě tolik oceňovaná oboustranná důvěra, která může napomoci v řešení různých problémů v dospívání.

Je dobré, když rodič je nejen dobrý partner, ale i přirozená autorita, aby k němu dítě mohlo vzhlízet a rodič byl pro něj příkladem hodným následování.

„Nejúčinnějším nástrojem je příklad. První vzorce sociálního chování pozoruje dítě na svých rodičích. Není přitom jen pasivním divákem, neboť všechno dění ve svém okolí vztahuje k sobě. Různá pozorování jsou zároveň zážitky. Dítě tak na svých rodičích vidí, jak se mají rádi, jak si navzájem pomáhají, jak se vyrovnávají se spory a jak se smířují, jak různost názorů proměňují v kompromis a jak táhnou za jeden provaz tím, že přes všechny rozdíly jsou vždy spojeni poutem vzájemné úcty.“⁵⁰

Pro dítě je důležitá harmonická rodina. Neboť zde pochytil vzorce chování pro dobře fungující vztah. Když vidí, jak se rodiče mají rádi, jak drží pospolu, jak řeší vzájemné konflikty a jak vypadá usmiřování, má snahu v dospělém věku toto chování napodobovat. Vzhledem k vysokému počtu rozvodů, jsou děti o tento vzorec vzájemného soužití ochuzeny a jejich chování v budoucím partnerském konfliktu může vést k jeho rozpadu.

Stejně tak většina rodičů vychovává své děti obdobným způsobem, jako byli vychováni oni sami. Někdy však mají na své dětství v tomto ohledu špatné

⁴⁹ Rogge, J. U. Děti potřebují hranice. 4. vyd. Praha: Portál, 2009, 131 s. ISBN 978-80-7367-634-6, s. 127.

⁵⁰ Prekopová J. Malý tyran. 6. vyd. Praha: Portál 2009, 160 s. ISBN 978-80-7367-589-9, s. 93.

vzpomínky. Většinou se jedná o případy příliš autoritativní výchovy, kterou nechtějí u svých dětí opakovat. Proto často sklouznou k druhému extrému, kdy jejich výchova je přehnaně liberální. V každém případě i v této oblasti se ukazuje, jaký ohromný vliv má původní rodina. Zde člověk získává první zkušenosti, vzory chování a jednání, které v budoucím životě uplatňuje.

„Jen tehdy, když dítě získalo základní důvěru, může později důvěřovat druhým lidem a rozvíjet sebedůvěru. Jestliže dostalo dostatečné množství lásky, může také později dávat lásku dál. Jestliže poznalo ze strany rodičů pevný postoj, bude jednou moci rozvinout vlastní vnitřní pevný postoj a bude schopno ho nabídnout druhým.“⁵¹

Všechno pozitivní co člověk v dětském věku prožije a získá mu napomáhá vytvořit si do budoucna optimistický a přívětivý přístup k ostatním lidem. Pokud však se jeho dětství skládá spíše z negativních vzpomínek a zkušeností, je pravděpodobné, že tento člověk bude na svět nahlížet jako na nepřátelský a plný nástrah. To se v konečném důsledku může projevit ve formě obav z projevení vlastních citů ať už k partnerovi, nebo vlastnímu dítěti. Už proto je prožívání spokojenosti v dětství tolik důležité.

Zdali v úplné, či neúplné rodině, to záleží na mnoha faktorech, například:

- na finanční situaci rodiny,
- na množství času, který je dítěti věnován,
- na stylu výchovy, který rodiče uplatňují,
- na dostatečném citovém zázemí,
- na vztahu mezi rodiči.

„Samozřejmě že pro děti je lepší, pokud mohou žít v úplné rodině. To je bez diskuse. Má to být ale rodina, kde rodiče mezi sebou mají vztah, dovedou se na sebe těšit, radovat se z toho, že jeden nebo druhý přišel domů.“⁵²

Je přirozené, že člověk, který se cítí být v manželském vztahu šťasten, vyzařuje kolem sebe pozitivní energii, která dotváří harmonickou atmosféru v rodině. Neboť lidé, kteří se mají opravdu rádi, mají snahu vztah budovat, udržovat a společnými silami se s láskou starat o to, co z jejich vztahu vzešlo a co je jim nejmilejší, a tím je jejich dítě.

⁵¹ Prekopová, J. Malý tyran. 6. vyd. Praha: Portál, 2009, 160 s. ISBN 978-80-7367-589-9, s. 55.

⁵² Spaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0, s. 126.

II.
Praktická část

5 Strukturovaný rozhovor

Jedná se o kvalitativní výzkum, ve kterém jsou osloveny dvě skupiny matek. Matky po rozvodu s dítětem ve vlastní péči a matky žijící s manželem a dětmi.

Dotazovala jsem se tří rozvedených matek na tyto otázky:

- 1. Máte dostatek času se dítěti věnovat?*
- 2. Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?*
- 3. Máte dojem, že vaše dítě citově strádá, když žije pouze s vámi?*
- 4. Řešíte často finanční problémy?*
- 5. Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?*
- 6. Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?*

Kladla jsem třem vdaným matkám tyto otázky:

- 1. Máte dostatek času se dítěti věnovat?*
- 2. Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?*
- 3. Máte dojem, že vaše dítě citově strádá i přesto, že žije v úplné rodině?*
- 4. Řešíte často finanční problémy?*
- 5. Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?*
- 6. Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?*

5.1 Matky po rozvodu s dítětem ve vlastní péči

Paní Jana:

43 let, dvě děti (syn Michal – 21 let, syn Daniel – 18 let).

Pět měsíců rozvedená, předtím vdaná 23 let, z toho posledních dva a půl roku s manželem nežili ve společné domácnosti.

1. Máte dostatek času se dítěti věnovat?

Odpověď: nemá. Je hodně práce v zaměstnání. Navíc děti jsou již dospělé a nejeví příliš zájem.

2. Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?

Odpověď: ano. Mají k dětem jiný přístup. Jsou větší autoritou, zejména pro chlapce. Vlastní manžel však tak nefungoval a klukům se příliš nevěnoval.

3. Máte dojem, že vaše dítě citově strádá, když žije pouze s vámi?

Odpověď: ne. Berou situaci tak jak je. Po odstěhování otce se toho příliš nezměnilo, neboť se jim věnoval jen minimálně.

4. Řešíte často finanční problémy?

Odpověď: ano. Téměř stále. Je to finančně náročné.

5. Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?

Odpověď: možná. Záleží na tom, zdali žijí v místech s velkou nezaměstnaností, či nikoliv. Když jsou děti malé a často nemocné, může to být problém. Nedá se to však zevšeobecnit.

6. Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?

Odpověď: ne. Protože sama málo vydělá a nemůže dětem koupit vše, na co si vzpomenou. Také synové s nelibostí berou, že je nutí občas něco udělat, chodit do školy apod.

Paní Miroslava:

41 let, jedno dítě (dcera Alexandra – 19 let).

Devět let rozvedená, předtím vdaná 10 let, z toho dva roky s manželem nežili ve společné domácnosti.

1. Máte dostatek času se dítěti věnovat?

Odpověď: ano. Ale není to potřeba. Dcera má přítele, tak je často s ním.

2. Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?

Odpověď: určitě. Jako mužský vzor a to i při výběru partnera. Jako matka dcery si uvědomuje, že je pro ni důležité, aby viděla, jak se muž k ženě chová.

3. Máte dojem, že vaše dítě citově strádá, když žije pouze s vámi?

Odpověď: ano. Chybí ji láska druhého rodiče. Otec se s ní příliš nestýká. Sama se domnívá, že i toto je mimo jiné příčinou navazování brzkých známostí. První delší vztah měla dcera už v šestnácti letech.

4. Řešíte často finanční problémy?

Odpověď: ne. Nemá sice úspory, ale na průměrné žití je to dostačující.

5. Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?

Odpověď: spíše ne. Je to individuální. Záleží na profesi, kterou matka vykonává, na stáří dětí a na schopnosti zajistit si hlídání.

6. Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?

Odpověď: ano. Nemá důvod k nespokojenosti, mají mezi sebou kamarádský vztah.

Paní Helena:

45 let, dvě děti (syn David – 23 let, dcera Markéta – 27 let, ta má tři syny, 4 roky, 2 roky, tři měsíce).

Dva roky rozvedená. Předtím vdaná 25 let, z toho rok žili odděleně.

1. Máte dostatek času se dítěti věnovat?

Odpověď: ano. Ale teď už spíše vnoučatům. Často jezdí pomáhat s hlídáním. Se synem nyní společně bydlí v podnájmu. Dříve však se s ním vídala, jen když měl nějaký problém, nebo něco potřeboval.

2. Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?

Odpověď: rozhodně. Žena má určitý styl výchovy, je třeba mužský element. Pokud však manžel jako muž ve výchově řádně nefunguje, tak je lepší vychovávat sama.

3. Máte dojem, že vaše dítě citově strádá, když žije pouze s vámi?

Odpověď: dříve ne. To když byli malí. Nyní ač jsou oba dospělí, se těžce smiřovali s rozvodem, ztratili zázemí a pohodlí.

4. Řešíte často finanční problémy?

Odpověď: ano a velké. Manžel způsobil spoustu dluhů.

5. Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?

Odpověď: jak které. Záleží na jejich vzdělání a uplatnění na trhu práce. Na počtu dětí a jejich věku, zdali jsou schopny si matky zajistit hlídání apod.

6. Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?

Odpověď: syn ne. Má problémy, je otrávený životem. Pravděpodobně k tomu přispěla i atmosféra v rodině. Dcera spokojená je. Jen se ve svém manželství musí hodně podřizovat, její manžel je bohatý a náročný.

Závěr:

Dostatek času, který je dítěti věnován, finanční situace a také přítomnost otce se do značné míry podílí na spokojenosti dítěte. Z toho vyplývají také otázky, které jsem těmto třem rozvedeným matkám kladla.

Otázka číslo 1. *Máte dostatek času se dítěti věnovat?*

Zde se respondentky úplně neshodují. Paní Jana je zaneprázdněna svým zaměstnáním. Paní Miroslava sice čas má, ale dcera je dospělá a tak její přítomnost nevyžaduje. A paní Helena se ve volném čase věnuje vnoučatům.

Ač všechny dotazované matky mají děti v dospělém věku, tak určitě i ony by uvítaly, kdyby si na ně matky našly čas. Zvláště tehdy, když se jim potřebují svěřit, nebo mají problémy. Proto je dobré, že paní Miroslava si může čas pro svou dceru udělat, a to je dle mého názoru také jeden z důvodů, že spolu mají kamarádský vztah.

Paní Helena zase své dceři pomáhá řešit problém s hlídáním, což její dcera jistě ocení a navíc má možnost navázat citový vztah se svými vnoučaty.

Otázka číslo 2. *Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?*

V tomto ohledu se ženy shodují. Ano důležitou roli hraje. Každá tuto otázku vnímá i z pohledu pohlaví svých dětí. Paní Jana poukazuje na autoritu, kterou otec vůči synům má, lépe řečeno by měl mít.

Paní Miroslava vidí neocenitelný mužský vzor při výběru budoucího partnera své dcery, aby sama mohla vnímat, jak se muž k ženě chová.

Paní Helena pojímá výchovu dítěte dvěma rodiči jako více vyváženou. Ale je důležité, aby taková byla i ve skutečnosti. Jinak si myslí, že je lepší vychovávat dítě sama.

Jsou zde vidět pochybnosti jak u paní Jany, tak u paní Heleny, zdali jejich bývalí manželé roli otce ve výchově zvládli.

Otázka číslo 3. *Máte dojem, že vaše dítě citově strádá, když žije pouze s vámi?*

Zde se odpovědi hodně rozcházejí. Paní Jana odpověděla záporně z toho důvodu, že cítí deficit ve vztahu otce k synům. Nevěnoval se jim tolik, jak bylo žádoucí.

Paní Miroslava odpověděla naopak kladně, neboť ví, že citový vztah k otci dceři chybí. Zajímavá je domněnka, že díky této absenci navazovala dcera známosti s muži již v šestnácti letech.

U paní Heleny je třeba si uvědomit, že její odpověď dříve ne, pojímá delší časový úsek, který se váže ještě na dobu, kdy žili s manželem jako rodina. Avšak to nic nemění na tvrzení odborníků, že i dospělé děti se jen těžko smiřují s rozvodem svých rodičů. Což odpověď paní Heleny jasně dokazuje.

Otázka číslo 4. *Řešíte často finanční problémy?*

Vzhledem k tomu, že tyto ženy žijí bez manžela, bylo možné předpokládat, že problémy s financemi se u nich projeví. Což se u paní Jany i paní Heleny potvrdilo. Pouze paní Miroslava sice nemá úspory, ale problémy v této oblasti nepociťuje.

U paní Jany je pravděpodobně nedostatek peněz dán malým výdělkem, o kterém se zmiňuje v poslední otázce.

Paní Helena je ve finanční tísní, díky dluhům manžela. Které měly jistě vliv na rozpad jejich vztahu.

Otázka číslo 5. *Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?*

Odpovědi byly – možná, spíše ne, jak které. Z této nejednoznačnosti vyplývá, že je to záležitost individuální. Všechny respondentky se shodují v tom, že záleží na možnosti uplatnění na trhu práce, dále na věku dítěte a také na schopnosti a možnostech matky zajistit si hlídání.

Otázka číslo 6. *Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?*

Konkrétní otázka, která se skrývá i v názvu tématu bakalářské práce.

Paní Jana tvrdí, že její synové spokojeni nejsou. A to ze dvou důvodů. Jedním z nich je nedostatek financí. Dalším důvodem se paní Janě jeví neochota a nechut' synů pomáhat v domácnosti, nebo chodit do školy. Zde se pravděpodobně projevuje nepřítomnost autority a výchovná absence otce, který jak tvrdí, se svým synům téměř nevěnoval.

Také časová zaneprázdněnost jí samotné se na této skutečnosti jistě projevuje.

Paní Miroslava nepochybuje o tom, že její dcera spokojená je. Ze všech jejich odpovědí je patrné, že problém vidí pouze u otce, kterého dcera postrádala. Je však už dospělá a má přítele. Navíc matka s dcerou mají mezi sebou kamarádský vztah, což jistě napomáhá k tomu, že doma vládne spokojenost.

Paní Helena vnímá nespokojenost u syna, který je negativistický a má problémy. Sama přiznává, že vidí souvislost s atmosférou v rodině, která vzhledem k dluhům manžela byla jistě dlouhodobě napjatá. Takže i zde hraje finanční situace jistou roli.

Svou dceru jako spokojenou vidí. Má už svoji rodinu, děti i manžela. Sice se musela do jisté míry podřídit jeho nárokům, ale je finančně dobře zajištěna, což jistě vnímá vzhledem k problémům v původní rodině velmi pozitivně.

5.2 Matky žijící s manželem a dětmi

Paní Hana

41 let, dvě děti (syn Tomáš – 14 let, dcera Tereza – 11 let).

Vdaná dvacet let.

1. Máte dostatek času se dítěti věnovat?

Odpověď: ano. Vše stíhá v pohodě.

2. Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?

Odpověď: určitě. Dává vzor rozdělení rolí v rodině. Je vzorem i pro syna, např. jak se staví k drobným opravám.

3. Máte dojem, že vaše dítě citově strádá i přesto, že žije v úplné rodině?

Odpověď: ne. Nemají k tomu důvod.

4. Řešíte často finanční problémy?

Odpověď: ne.

5. Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?

Odpověď: neví. Těžko posoudit.

6. Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?

Odpověď: ano. Po psychické i hmotné stránce.

Paní Marcela

40 let, dvě děti (syn Marek – 16 let, syn Jan – 12 let).

Vdaná šestnáct let.

1. Máte dostatek času se dítěti věnovat?

Odpověď: ne tak docela. Chtěla by víc. Studuje vysokou školu, je zaměstnaná, a tak času je méně.

2. *Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?*

Odpověď: samozřejmě. Zvláště, jsou-li v rodině synové. Je třeba, aby věděli, jaká je mužská role a co obnáší i ve vztahu k ženám.

3. *Máte dojem, že vaše dítě citově strádá i přesto, že žije v úplné rodině?*

Odpověď: ne.

4. *Řešíte často finanční problémy?*

Odpověď: ne. Pokud jsou běžné výdaje, pokud jsou velké, tak ano.

5. *Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?*

Odpověď: ano. Jsou na dítě samy a tak mohou mít problémy s hlídáním, pokud nejsou ochotni vypomocet prarodiče.

6. *Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?*

Odpověď: snad ano.

Paní Eva

46 let, čtyři děti (dcera Alžběta – 19 let, dcera Anna – 17 let, syn Milan – 15 let, syn Jan – 13 let).

Vdaná dvacet jedna let.

1. *Máte dostatek času se dítěti věnovat?*

Odpověď: zatím ano. Upřednostnila výchovu před zaměstnáním, aby se mohla dětem plně věnovat. Ač se museli jako rodina uskromnit.

2. *Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?*

Odpověď: určitě. Protože patří k rodině stejně jako matka. Je důležité, aby byly stanoveny určité hranice a na výchovu měli oba rodiče shodný názor.

3. *Máte dojem, že vaše dítě citově strádá i přesto, že žije v úplné rodině?*

Odpověď: ne. Když žije v úplné a harmonické rodině.

4. *Řešíte často finanční problémy?*

Odpověď: ani ne. Je nastaven rozpočet a snaha s ním vyjít.

5. *Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?*

Odpověď: ne. Samotné matky jsou nuceny se samy o sebe postarat, více se snaží.

6. *Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?*

Odpověď: ano.

Závěr:

Úplná rodina může mít několik výhod. Čas strávený s dětmi si mohou rodiče mezi sebou rozdělit, na výchově se podílejí společně a za předpokladu, že oba rodiče pracují, je větší pravděpodobnost uspokojivé finanční situace. Ale mohou to být výhody pouze zdánlivé, neboť tyto podmínky nemusí rodiče splňovat.

Otázka číslo 1. *Máte dostatek času se dítěti věnovat?*

Paní Hana i paní Eva odpověděly kladně. Paní Eva přidala slůvko zatím, které se vztahuje jistě k tomu, že prozatím nechodí do práce, a tak má čas se svým čtyřem dětem věnovat.

Paní Marcela studuje při zaměstnání vysokou školu, což sebou přináší větší časové zaneprázdnění. Proto, jak sama uvádí, by času chtěla víc.

Otázka číslo 2. *Myslíte si, že ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli?*

Všechny tři respondentky souhlasily. Opět se zde objevuje souvislost s pohlavím dětí, stejně jako u matek rozvedených. Paní Hana vnímá i příklad manuální zručnosti otce, kdy její syn má možnost pozorovat, jak otec zvládá drobné domácí opravy.

Paní Marcela, matka dvou synů, jasně cítí důležitost přítomnosti otce v rodině. Jednak aby pochopili mužskou roli, ale také měli možnost vnímat, jak se muž k ženě chová.

Paní Eva vyslovila přesvědčení, že otec patří k rodině stejně jako matka. Také zmínila dvě důležité zásady ve výchově. Jednak hranice, které je nutno dítěti stanovit a také shodný výchovný přístup rodičů.

Otázka číslo 3. *Máte dojem, že vaše dítě citově strádá i přesto, že žije v úplné rodině?*

Zde byla odpověď jednoznačná – ne. Jen paní Eva ještě dodala v úplné a harmonické rodině. Což je dost podstatné. Neboť úplná rodina ještě nezaručuje, že dítě v ní nebude jakkoli strádat. Ale harmonická rodina dává větší předpoklady k tomu, že dítě se bude cítit šťastné.

Otázka číslo 4. *Řešíte často finanční problémy?*

U všech byla odpověď negativní. Paní Marcela sice poznamenala, že při velkých výdajích by problémy nastat mohly, ale myslím si, že je to obdobné v mnoha rodinách. Paní Eva je matkou čtyř dětí a přes to, že sama nepracuje, dokáže s penězi hospodařit tak, že finanční problémy necítí, žije skromně.

Otázka číslo 5. *Mají matky, které žijí s dítětem samy, horší pracovní uplatnění?*

Paní Hana to nedokáže posoudit. Pravděpodobně proto, že se v takové situaci nenachází a nemá tedy potřebu se nad tím zamýšlet.

Paní Marcela vidí problém v hlídání. Neboť zaměstnané matky nemohou, když jsou děti nemocné být s nimi příliš často doma.

Paní Eva má na to dost netradiční názor. Tvrdí, že horší pracovní uplatnění nemají. Jsou totiž nuceny vyvinout větší snahu si práci najít, protože jsou samoživitelky.

Otázka číslo 6. *Domníváte se, že vaše dítě je spokojené?*

Paní Hana i paní Eva odpověděly jednoznačně ano. Jen paní Marcela dodala slůvko snad. A to z toho důvodu, že si není úplně jista, zdali synové spokojenost opravdu cítí.

5.3 Celkový závěr rozhovoru

Zjistit zdali je dítě spokojené pohledem matky může být zavádějící. Samozřejmě není možno se stoprocentní jistotou tvrdit, že mé dítě je spokojené. To nelze už z toho důvodu, že to co člověk prožívá, ví opravdu jen on sám. V každém případě existují jisté faktory, které napomáhají vytvářet pocit štěstí v rodině, například:

Čas, který je dítěti věnován. Mnoho rodičů má náročné zaměstnání, takže se s dětmi vidí přes den jen krátce. Často nezbyvá ani dostatek energie věnovat se nejen jeho školním povinnostem, ale i jemu samotnému. Není tedy prostor k hraní a komunikaci, tolik potřebné k vybudování opravdu důvěrného vztahu s dítětem.

Právě matky v rozhovoru, které neměly dostatek času se dítěti věnovat, odpověděly na spokojenost svého dítěte buď váhavě (paní Marcela), nebo přímo negativně (paní Jana).

Styl výchovy, který rodiče uplatňují. Není vhodná ani přílišná přísnost, ani přehnaná volnost, to jsou dva extrémy. Nejvhodnější se jeví výchova demokratická s pevným stanovením hranic a také shodným názorem obou rodičů na výchovu, (jak uvedla paní Eva). Otec by měl působit jako autorita (zdůraznila paní Jana). A vesměs všechny respondentky se shodly na tom, že by otec měl být vzorem.

Vztah mezi rodiči. Dává dítěti možnost vnímat chování mezi mužem a ženou, které v budoucnu často i nevědomě napodobuje (o čemž se zmínila paní Miroslava a paní Marcela). Samozřejmě je proto žádoucí, aby tento vztah fungoval a nebyl disharmonický. A právě v tom je nevýhoda dětí žijících pouze s matkou. Zažily rozvod či rozchod svých rodičů, což často poznamenává i jejich budoucí vztahy.

Finanční situace. Ač se to nezdá, hraje ve spokojenosti značnou roli (alespoň to tak vnímá paní Jana). Pravdou je, že díky finančním problémům se rozvádí mnoho manželství (příklad paní Heleny). Ale jsou i lidé, kteří se dokáží hodně uskromnit (paní Eva) a finanční tíseň necítí. Je to samozřejmě individuální, každý má své nároky a potřeby nastaveny jinak.

Dostatečné citové zázemí. Rodiče se jistě snaží své dítě ekonomicky zabezpečit co nejlépe, neměli by však zapomínat, že vše se koupit nedá. Cit a láska jsou tou největší hodnotou. To je to, co dítě a nejen ono k životu potřebuje. Proto láska druhého rodiče, pokud od rodiny odejde, dítěti chybí (tak to cítí paní Miroslava). Samozřejmě je ideální, pokud dítě vyrůstá v úplné rodině, ale měla by to být rodina harmonická (tvrdí paní Eva).

A já s ní souhlasím, neboť nesoulad v rodině provázený hádkami a osočováním jistě v dítěti neprobudí spokojenost, ale spíše smutek a trápení. Proto nelze jednoznačně říct, že kompletní rodina tvoří záruku spokojenosti dítěte.

Závěr

V mé bakalářské práci jsem se zamýšlela nad tím, zdali kompletní rodina je základem spokojenosti dítěte.

Jistěže úplná rodina nese v sobě spoustu výhod. Dítě má oba rodiče, takže mu nechybí mužský vzor. Ten je důležitý zejména pro chlapce. Je dobré, když mohou brát otce jako příklad a vážit si ho. Horší je to v případě, pokud se o rodinu řádně nestará, dětem se nevěnuje a často vyvolává konflikty.

Navíc dítě v úplné rodině má možnost vidět, jak se muž k ženě chová. A právě časté hádky mezi manželi nejsou právě ideálním vzorem. Proto se ve své práci zabývám i manželskou krizí. Občasné hádky se objevují téměř ve všech vztazích, ale je důležité, aby se brzy urovnaly. I fáze usmiřování, je pro dítě příkladem, jak může v budoucnu řešit případné konflikty ve vlastním manželství, aby nedošlo k rozvodu.

Množství rozvodů je alarmující. V naší republice se rozvádí téměř každé druhé manželství. Těch příčin je určitě mnoho. Jistou roli hraje i finanční nezávislost partnerů, neochota přijmout kompromisní řešení, stagnující komunikace, nevěra apod. Těmito okolnostmi se také ve své práci zabývám. Ale především, zde podtrhuji důsledky, které rozvod s sebou nese. Že je to stresující záležitost pro oba partnery, o tom není pochyb. Co se však v tomto období děje v dětské duši, to mnoho rodičů nevnímá. Mají problémy sami se sebou, jak se vyrovnat s porozvodovou situací a jak žít dál. Také se rozhoduje, komu bude dáno dítě do péče. U nás ve velkém procentu je svěřeno matce. Také se uplatňuje tzv. střídavá péče, ale ta není příliš častá. Záleží, jak se bývalí manželé mezi sebou domluví a jak rozhodne soud. Přáním dítěte se nikdo příliš nezabývá. Je jasné, že by v mnoha případech znělo, aby máma s tátou zůstali spolu. To už samozřejmě nejde. Proto by se rodiče měli snažit brát v tomto nelehkém období na dítě ohled. Nejen tím, že se nebudou snažit ho přetahovat každý na svou stranu. Ale také mu vhodnou formou vysvětlí, co se děje a co s ním bude. A v neposlední řadě by se rodiče měli snažit o to, aby rozvod proběhl pokud možno rychle a bez vzájemného napadání a osočování. To vše dítě vnímá a v této atmosféře musí žít, což se často projevuje i ve změně jeho chování.

Jak se dítě chová, záleží nejen na vnějších podmínkách, ale také na tom, jaká výchova mu byla dána. Výchovný styl, který rodiče uplatňují, se také do jisté míry podílí na tom, jak se dítě v rodině cítí. Příliš přísný přístup vzbuzuje u dítěte strach z trestu a neustálých výčitek. Velká volnost bez určených hranic vyvolává strach

z opuštěnosti a osamělosti. Proto jsem volila výchovu dítěte jako jedno z témat teoretické části bakalářské práce. Co беру jako zásadní ve výchově dítěte jsou nejen pevná pravidla, citlivost a důslednost, ale také jednotný výchovný přístup obou rodičů.

Pokud se otec na výchově nepodílí, může chybět autorita, o čemž se zmiňuje jedna z respondentek v praktické části bakalářské práce. V ní se snažím zjistit formou rozhovoru se šesti matkami, zdali je jejich dítě spokojené. Jedná se o tři matky rozvedené a tři, které žijí s manželem. Snažila jsem se zaměřit na oblasti, které se spokojeností dítěte v rodině úzce souvisí. Jedná se například o množství času, které je dítěti věnováno, vliv výchovy otce v rodině, citové strádání dítěte a finanční situace.

Při porovnání všech údajů jsem dospěla k závěru, že kompletní rodina není zárukou spokojenosti dítěte. Neboť i zde se mohou vyskytovat problémy a někdy docela zásadní, které negativně ovlivňují atmosféru v rodině. Aby se mohlo dítě cítit šťastné a spokojené, je třeba mnoho okolností především v citové oblasti, které musí být naplněny. A ty mohou být i v rodině neúplné. Kompletní rodina je pro dítě lepší, to beze sporu, ale pokud je funkční a harmonická.

Resumé

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické.

V teoretické části se zabývám v první kapitole rodinou. Jejím dělením, typy a funkcemi v první podkapitole. Ve druhé podkapitole se zamýšlím nad vlivem původní rodiny, která se ve velké míře spolupodílí na vytváření postojů a názorů člověka. Stává se jistým vzorem, ať již vědomým, či nevědomým v budoucím partnerském životě. Její vliv je větší, než jsme si kolikrát ochotni přiznat. Ve třetí podkapitole se zaměřuji na úplnou rodinu a její současnou proměnu. Ve čtvrté podkapitole uvádím neúplnou rodinu, jako další variantu, ve které děti vyrůstají, pokud jeden z partnerů odejde.

Ve druhé kapitole se zabývám manželskou krizí. Jelikož ta velmi ovlivňuje celkovou atmosféru v rodině. V první podkapitole rozebírám vznik krize, konkrétně příčiny, které ji způsobují. Druhá podkapitola je věnována vztahům mezi manželi. Neboť pevnost těchto vztahů určuje, do jaké míry jsou manželé schopni se s krizí vypořádat. Třetí podkapitolu tvoří možnosti řešení krize. Zde se zabývám konkrétními příčinami, které mohou krizi vyvolat a možnostmi jejich zvládnutí.

Třetí kapitola je věnována rozvodu. Jaké důsledky může rozvod mít, rozebírám v první podkapitole. Že rozvodem netrpí pouze rodiče, ale i jejich děti rozebírám ve druhé podkapitole s názvem – Vliv rozvodu na dítě. Třetí podkapitola je věnována porozvodové situaci, kdy se všichni členové rodiny musí postupně smířit s tím, že už nebudou žít spolu.

Ve čtvrté kapitole se zaměřuji na výchovu dítěte, neboť ovlivňuje nejen jeho chování, ale i prožívání. Vybrala jsem tři nejčastější styly. Nejdříve se v první podkapitole zabývám výchovou volnou, která díky absenci určitých hranic nemá na dítě dobrý vliv. Stejně tak i výchova přísná, kterou uvádím v podkapitole druhé. Tento přístup k dítěti, v něm dozajista nemůže vzbuzovat pocit spokojenosti. Ten si, myslím, může dítě zažívat u demokratické výchovy, která je tématem třetí podkapitoly. Zde, pokud jsou stanovena jasná pravidla, která se důsledně dodržují, rodiče jsou s výchovou zajedno a dítě od nich cítí respekt a lásku. Je dost pravděpodobné, že bude dítě spokojené.

Pátá kapitola je věnována praktické části, konkrétně strukturovanému rozhovoru. V první podkapitole vedu rozhovor se třemi matkami po rozvodu s dítětem ve vlastní péči. Formou pevně stanovených otázek se snažím zjistit, zdali si myslí, že jejich dítě je spokojené. Ve druhé podkapitole vedu obdobný rozhovor, tentokrát se třemi matkami

žijícími s manželem a dětmi. Všechny otázky, které jsem si pro obě skupiny matek připravila, úzce souvisí s faktory, které spokojenost dítěte v rodině často ovlivňují. Jedná se například o čas, který rodiče dítěti věnují, dále vliv otce na výchovu dítěte, možnost citového strádání v rodině a také finanční situace. Ve třetí podkapitole se snažím o celkový závěr rozhovoru. Při shrnutí a srovnání všech odpovědí dotazovaných respondentek, jsem po své zralé úvaze, došla k závěru, že kompletní rodina není zárukou spokojenosti dítěte.

Anotace

Cílem mé bakalářské práce „Kompletní rodina jako základ spokojenosti dítěte“ je zjistit, zdali tento název odpovídá skutečnosti.

Proto jsem se v této práci zaměřila na okolnosti, které spokojenost dítěte v rodině ovlivňují. Nejprve jsem se v teoretické části zaměřila na rodinu jako takovou a na vztahy v ní. Co může tyto vztahy narušovat a způsobit rozpad dosud kompletní rodiny. Také jaký vliv může mít výchova na prožívání spokojenosti dítěte.

V praktické části, díky přesně stanoveným otázkám, které souvisejí s faktory ovlivňujícími spokojenost dítěte, jsem došla k závěru, že název mé bakalářské práce skutečnosti neodpovídá.

Klíčová slova

Rodina, matka, otec, dítě, manželství, vztahy, krize, rozvod, výchova, spokojenost, strach, smutek, konflikty, hádky, čas, finance, cit, harmonie.

Annotation

The aim of my thesis „The complete family as the foundation of child's satisfaction“ is to determine whether this title matches the reality.

Therefore I have focused on the fact that satisfaction affects a child in the family. At first the theoretical part deals with the family itself and the relationships within it. Facts which can interfere with these relationships and cause a complete disintegration of the family. Last, but not least, the impact of education on the child's feelings of satisfaction.

In the practical part, thanks to well-defined issues related to factors influencing the child's satisfaction, I came to the conclusion that the title of my thesis is not reality.

Keywords

Family, mother, father, child, marriage, relationships, crisis, divorce, education, satisfaction, fear, sadness, conflicts, arguments, time, money, emotion, harmony.

Seznam použité literatury

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. 1. vydání, Bratislava: Public Promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

BIDDULPH, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 2. vydání, Praha: Portál, 2006, 133 s. ISBN 80-7367-184-0.

DELAROCHE, P. *Rodiče, nebojte se říkat ne*. 2. vydání, Praha: Portál, 2007, 138 s. ISBN 978-80-7367-347-5.

DOBSON, J. *Láska a kázeň ve výchově dětí*. 1. vydání, Praha: Návrat domů, 1997, 202 s. ISBN 80-85495-58-9.

EVERETT, C., EVERETT, S. V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. 1. vydání, Praha: Talpress, 2000, 212 s. ISBN 80-7197-169-3.

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií. 2009

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vydání, Praha: Portál, 2007, 108 s. ISBN 978-80-7367-272-0.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vydání, Praha: Grada Publishing, 1997, 187 s. ISBN 80-7169-587-4.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání, Praha: Slon, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8.

NOVÁK, T. *Jak předejít krizi v manželství*. 1. vydání, Praha: Grada Publishing, 2004, 120 s. ISBN 80-247-0935-X.

PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vydání, Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2.

PLZÁK, M. *Jak dál...?* 1. vydání, Praha: Troja, 1999, 117 s. ISBN 80-902428-1-2.

PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. 1. vydání, Praha: Grada Publishing, 2001, 84 s. ISBN 80-247-9063-7.

PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran*. 6. vydání, Praha: Portál, 2009, 160 s. ISBN 978-80-7367-589-9.

ROGGE, J. U. *Děti potřebují hranice*. 4. vydání, Praha: Portál, 2009, 131 s. ISBN 978-80-7367-634-6.

ROGGE, J. U. *Dětské strachy a úzkosti*. 1. vydání, Praha: Portál, 1999, 211 s. ISBN 80-7178-237-8.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů.* 1. vydání, Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠPATENKOVÁ, N. *Jak řeší rodinné krize moderní žena.* 1. vydání, Praha: Grada Publishing, 2006, 142 s. ISBN 80-247-1567-8.

VEDRALOVÁ, J. *Já se z těch rodičů zblázním.* 1. vydání, Praha: Portál, 1997, 168 s. ISBN 80-7178-145-2.